

RIGSFÆLLES- SKABET

INDHOLD

FALS

FORORD 4

Redaktørerne

NYT FRA FORMANDEN 6

Rasmus Tranegaard Andersen

NYT FRA FAGKONSULENTEN 8

af Ditte Nørtoft Nielsen

NYT FRA FORLAGET 12

af Anders Hassing

TEMAARTIKLER

RIGSFÆLLESKABET ER EN ENESTÅENDE KONSTRUKTION MED ET SVAGT FUNDAMENT 15

af Nauja Lynge

HARMONIKA OVER ATLANTEN – RIGSFÆLLESKABET I EN BRYDNINGSTID 17

af Billa Sondum

FREE ASSOCIATION VIL KRÆVE SVÆRE VALG I GRØNLAND OG I DANMARK 36

af Mikkel Underlin Østergaard, Rasmus Leander Nielsen
og Ulrik Pram Gad

FORMANDSKABET FOR ARKTISK RÅD STILLER DANMARK, GRØNLAND OG FÆRØERNE OVER FOR HISTORISK STORE UDFORDRINGER 42

af Marc Jacobsen

GRØNLANDS RELATIONER TIL EU SPILLER EN VIGTIG OG OFTE OVERSET ROLLE 46

af Rasmus Leander Nielsen

**HERRE I EGET HUS - ET FORLØB OM BELIGGENHED,
AFHÆNGIGHED OG IDENTITET I RIGSFÆLLESSKABET 52**

af Morten Winther Bülow

**AT UNDERVISE I SAMFUNDSFAG I GRØNLAND - HVOR ER
LIGHEDERNE OG FORSKELLENE TIL FAGET I DANMARK 57**

af Mathias Hansen

**"INTET OM OS, UDEN OS" – SAMFUNDSFAG I GRØNLAND:
INTERNATIONAL POLITIK OG RIGSFÆLLESSKABET I
UNDERVISNINGEN 60**

af Kristoffer Kornum

AT UNDERVISE I SAMFUNDSFAG PÅ FÆRØERNE 67

af Billa Sondum

ADRESSER

BESTYRELSEN I FALS 70

BESTYRELSEN FOR COLUMBUS FOND 71

ØVRIGE ADRESSER 71

Deadline:
Blad nr. 238: 15.05.2025

Redaktion:
Maiken Baltzer Løsmar
Jytte A. Jørgensen

Redaktionens adresse:
Jytte A. Jørgensen
Ulfeldtsvej 9
8700 Horsens
Email: samfnyt@gmail.com

Priser:
Abonnement 350,00 kr./år
Enkelteksemplar kr. 80,00
Henv. vedr. abonnement:

Frederik Sølvsten,
fs@forlagetcolumbus.dk

Annonceekspedition:
Forlaget Columbus
info@forlagetcolumbus.dk og
bodil@forlagetcolumbus.dk

Annoncepriser:
1/2 side kr. 3.000,00
1/1 side kr. 5.000,00
Priserne er incl moms

Udgivere:
FALS og Forlaget
Columbus Fond

Produktion:
Forlaget Columbus og
Clemenstrykkeriet

Manuskripter til
Samfundsfagsnyt sendes
til samfnyt@gmail.com

Forsidefoto:
Getty Images / Pool / Pool

FALS
SAMFUNDSFAG PÅ GYMNASIER

Forord

AF REDAKTØRERNE

Sådan nogle redaktørryper som os, har løbende en del ideer til hvilke temanumre, vi godt kunne tænke os at lave. ”Hvad med et SamfundsfagsNyt om Rigsfællesskabet – kunne det ikke være spændende?” Vi besluttede os for emnet i efteråret 2024, og lidet anede vi, hvor kæmpe en sag Rigsfællesskabet på kort tid er blevet. Aldrig har SamfundsfagsNyt været så aktuelt og med på beatet – men det er ærlig talt et tilfælde. Et lidt heldigt tilfælde, kan man godt sige, for mon ikke vi er mange samfundsfagslærere, der allerede er i gang eller meget snart vil tage forholdet mellem Danmark, Færøerne og Grønland med ind i klasselokalet. Vi håber, at bladet her kan inspirere til undervisning i emnet, og derfor har vi også forsøgt at fylde bladet ud med temaartikler og ideer til konkret undervisningsmateriale.

Fordi emnet er så aktuelt, har vi også været lidt udfordret undervejs i arbejdsprocessen. Vi har ikke fået alt det med, vi gerne ville. Fx ville vi meget gerne have haft en sociologi-vinkel med vedr. identitet samt mere om Færøerne, men det gik i vasken i sidste øjeblik. Men her er det altså: Det mest aktuelle nummer af SamfundsfagsNyt – nok nogensinde.

Bladet første artikel er et debatindlæg af forfatter og debattør Nuaja Lyngé, som har en klar stemme i diskussionen vedrørende Rigsfællesskabet betydning samt Grønlands ønske om selvstændighed. I sit indlæg peger Nuaja Lyngé på betydningen af Rigsfællesskabet for alle tre lande trods et, for tiden, udfordret fundament.

Færøske Billa Sondum er næste skribent. Hun giver os en grundig og i særdeleshed meget vidende artikel om Rigsfællesskabet. Her gives der bl.a. både en indføring i rigsfællesskabets historiske udvikling, forskellige syn på de eksisterende hjemmestyreordninger, udfordringer når det gælder om udenrigspolitik og økonomiske forhold samt meget, meget mere. Både forhold vedrørende Færøerne og Grønland behandles grundigt, og man bliver klogere på forskellene på de to dele af kongeriget. Artiklen er en opdateret version af en artikel, som Sondum skrev til bladet i 2017. Nu er den nyeste udvikling også inddraget, bl.a. konsekvenserne af Aki-Matilda Høegh-Dams grønlandske tale i Folketinget og DR-dokumentaren ”Grønlands Hvide Guld”.

I slutningen af artiklen lister Sondum en række mulige fremtidsperspektiver for Rigsfællesskabet op. En af mulighederne er en Free Association-aftale med Danmark (eller måske USA?), og det er netop den mulighed, der uddybes i bladets anden temaartikel, skrevet af Mikkel Underlin Østergaard, Rasmus Leander Nielsen og Ulrik Pram Gad (DIIS). Der er ingen tvivl om at en del grønlændere kunne ønske sig en sådan aftale, men det er ikke så ligetil – hverken for Grønland eller Danmark. Et af de helt store tvivlsspørgsmål handler om statsborger-skab.

Noget andet grønlænderne og færingerne ønsker sig i fremtiden, er at være inddraget i udenrigspolitiske anliggender. Her kommer Arktisk Råd ind i billedet. Når Kongeriget Danmark i maj 2025 overtager formandsposten i Arktisk Råd, bliver det for første omgang med en grønlænder som arktisk ambassadør. Marc Jacobsen fra Forsvarsakademiet har skrevet en spændende artikel, der dels forklarer om Arktisk Råds baggrund og ikke mindst om de store udfordringer vi står overfor, når vores formandskab bliver en realitet. Kongeriget Danmark skal navigere i en svær balancegang mellem både øst (Rusland med Kina i ryggen) og vest (USA).

Rasmus Leander Nielsen fra Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet i Nuuk) skriver om Grønlands forhold til en anden international institution, nemlig EU. Grønlands ufrivillige indmelding i EU i 1970'erne og exit herfra i 1980'erne har været vigtige begivenheder ift. udviklingen af grønlandsk politik og udenrigspolitiske erfaringer. EU spiller stadig en rolle ift. Grønland – nok større, end mange ved.

Morten Winther Bülow Nielsen fra Aarhus Katedralskole bidrager med et konkret undervisningsforløb, der fokuserer på Rigsfællesska-

bets nuværende udformning, udfordringer og fremtid set i lyset af det stigende ønske om selvstændighed fra Grønlands side, USA's øgede sikkerhedspolitiske fokus på Grønland og endelig Danmarks position i forhold til at møde Grønlands ønske om en mere ligeværdig relation og Danmarks egen udenrigspolitiske ønsker.

Endelig rummer bladet tre spændende og indsigtssrige artikler om livet som underviser i henholdsvis Grønland og Færøerne set fra et undervisningsperspektiv. Hvor er lighederne og forskellene til undervisningen herhjemme i Danmark, når vi ser på elevtyper, emner og andre undervisningsmæssige udfordringer. Artiklerne er skrevet af Mathias Hansen, der underviser på GUX Assiaat, Kristoffer Kornum fra GUX Nuuk og Billa Sondum fra Glasir i Thorshavn.

Vi håber, at I vil tage godt imod bladet og læse det med interesse i at blive lidt klogere på, hvad der sker i den over 300-årige gamle konstellation; Rigsfællesskabet.

Ellers er der selvfølgelig også det sædvanlige stof; formanden for FALS giver et indblik i bestyrelsens seneste aktiviteter og fagkonsulenten fortæller om et spændende nyt tiltag med skriftlige opgaver i lukket tekstfelt samt ser frem mod sommerens eksamen.

Nyt fra formanden

AF RASMUS TRANEGAARD ANDERSEN

Rasmus Tranegaard Andersen, formand for FALS.

Kære Falser

Sikke en tid! Der er store omvæltninger i sigte både på uddannelsesområdet lige såvel som på den storpolitiske scene. Lad os bare sige, at der mangler ikke fagligt materiale at arbejde med lige nu.

Vi har i Fals arbejdet hårdt den seneste periode på at pleje fagets interesser indenfor fremtidens uddannelsesfelt. Med udsigten til EPX har vi en klar strategi om at byde ind med forslag til det konkrete indhold og begrundelse for vores eksistens netop der. Vi har især advokeret for, at samfundsfag har en særlig relevans for fremtidens ansatte indenfor velfærden, såsom sygeplejerskerne, folkeskolelærerne, pædagoger, politibetjente, socialrådgivere og Sosu-assistenten.

I forbindelse med bestyrelsens møde i januar arrangerede vi et møde med GL og deres uddannelses- og pressechef Gitte Grønnemose Butler. Årsagen var selvsagt, at vi ønsker at være så oplyste som muligt omkring reformen af ungdomsuddannelserne, således vi kan agere med præcision i vores interessevaretagelse. Det blev et særdeles givende møde for os

som forening og repræsentanter for fagets udvikling og fremtid.

Desuden skal vi forholde os til STX's fremtid og hvilken indgang der skal være dertil ifht. studieretninger. Samarbejdet med de andre faglige foreninger har derfor nok aldrig været vigtigere. Vi taler jævnligt med de andre foreninger, så vi både kan forholde os til, hvor vi skal stå selv lige såvel som hvor vi skal stå sammen. Se evt GL's artikel fra marts, hvor vi tydeliggør vores ståsted - Reformaftale bekymrer faglige foreninger: Skal eleverne igen være sproglige eller matematiske? – Gymnasieskolen

Årets Samfundscup løb af stabelen d. 28 feb. på Christiansborg i Fællessalen. Endnu en gang viste Danmarks unge mennesker, at de kan identificere og analysere samfundsmæssige problemstillinger – i år "arbejde" - og sætte konkrete løsningsforslag frem. Fals og Columbus fonden er stålfast på, at vi skal vedholde dette fremragende arrangement. Derfor kan vi også løfte sløret for næste års højaktuelle tema: Uddannelse. Styregruppen bestående af Janni Ohrt (Rødkilde Gymnasium), Eva Rix (Skanderborg Gymnasium) og Rasmus Tranegaard (Aarhus Katedralskole) udfærdiger inden som-

merferien et inspirationsdokument, der gerne skulle fordre andre til at melde deres klasse eller skole til. Jo flere desto bedre.

Som vanligt er der gang i kursusprojekterne. Derfor kan/kunne man i foråret deltage på kurset Matematik i samfundsfag – beregninger og begrænsninger. Kurset er udviklet af Fals' egne Mette Hobolth og Thyra Bonde. Første kursus er i København på Zahles Gymnasium og til november på Risskov Gymnasium. Efter en veloverstået eksamensperiode og en dejlig sommerferie.

På den anden side af sommerferien kører vi som vanligt et gratis online skriftlighedskursus. Vi ser frem til endnu en gang at byde velkommen ind i det skriftlige værksted. Der vil

være besøg fra opgavekommission, en fagkonsulent og fagligt dygtige mennesker, der kan hjælpe nybegynderen såvel som den øvede.

D.23-24 oktober afholder vi Fals tilbagevendende årsmøde med generalforsamling, social og fagligt samvær. Vi vender tilbage til formen og samarbejdet med fagkonsulenten, så der d.23.10 fra morgen til lidt over middag afholdes FIP v. fagkonsulenten. Derefter tager vi over med GF, et oplæg og en afsluttende middag. Fredag d.24.10 kører vi årsmøde med oplæg og debat. Temaet er ”Magt” og de første spændende oplægsholdere er allerede booket. Følg med på Fals' facebook, LinkedIn og fals.nu for tilmelding.

//Fals

Nyt fra fagkonsulenten

AF DITTE NØRTOFT NIELSEN

Ditte Nørtoft Nielsen, fagkonsulent i samfundsfag.

Dette nyhedsbrev indeholder information om forsøgsopgaver med lukket tekstfelt, opfølgning på workshop om fremtidens undervisning og eksamen i samfundsfag A afholdt i ministeri regi i december, link til materiale fra årets FIP-kurser samt opmærksomhedspunkter til den kommende sommereksamen.

Skriftlige opgaver i lukket tekstfelt

Opgavekommissionen i samfundsfag har været i gang med et udviklingsarbejde, hvor der er udarbejdet 8 skriftlige opgaver, som kan prøves af i undervisningen. Opgaverne er offentliggjort i Prøvebanken og kan findes under fanen 'diverse'. Ideen med det lukkede tekstfelt er, at der skrives direkte i feltet, og at der dermed ikke frit kan indsættes tekst fra fx chatbots, hjemmesider, gamle opgaver etc. Opgaverne er udviklet til undervisningsbrug og har ikke de bindinger, som et typisk eksamenssæt har, og det vil sige, at de 8 opgaver heller ikke tilsammen udgør det, der svarer til et almindeligt eksamenssæt. Intention med forsøgsopgaverne er tværtimod at samle erfaringer med andre opgavetyper inden for de eksisterende rammer for kernestof og faglige mål i sam-

fundsfag A, så vi har noget at tage afsæt i. Det betyder altså, at det er en del af det indledende arbejde med en eventuel justering af den skriftlige eksamen.

Det, som har været særlig vigtigt for opgavekommissionen i udformningen af forsøgsopgaverne, har været på forskellig vis at inkorporere nogle af de kritikpunkter, som i en årrække er blevet rejst i forhold til den skriftlige eksamen, herunder har der været særligt fokus på at reducere kompleksiteten i opgaverne, lave konkrete omfangsbegrænsninger (tid & antal ord), tydeliggøre den faglig opbinding og give eleverne hjælp til det konkrete fokus i opgaverne uden at have en metaviden om forskellige genreformer. Det har været vigtigt at insistere på, at det naturligvis skal være opgaveløsning med fagligheden i centrum, således at det er faglighed over form og genreforståelse. Samtidig har det været et hensyn, at det er udvikling med afsæt i de eksisterende opgavetyper. Dog bliver de små opgaver med 30 minutter besvarelses-tid med ordet *forklar* for at lave en mere let afkodelig opgaveformulering.

Så herfra skal lyde en meget stor opfordring til at få afprøvet opgaverne og give feedback i

det tilhørende spørgeskema: <https://kortlink.dk/2rxww>, når du har afprøvet opgavetyper, så opgavekommissionen kan få værdifuld feedback på opgaverne, der kan bruges i den videre udvikling af den skriftlige eksamen i samfundsfag.

Workshop om fremtidens undervisning og eksamen i samfundsfag A

I starten af december deltog ca. 40 kolleger fra forskellige gymnasier rundt omkring i landet i en workshop om fremtidens undervisning og eksamen i samfundsfag A. Det var en dag arrangeret i fællesskab af Eksamenskontoret (PET) og det nye Center for Ungdomsuddannelser i BUVM, hvor de gymnasiale fagkonsulenter er tilknyttet. Det var en spændende dag, hvor der livligt blev diskuteret, hvordan såvel undervisning som eksamensformer kan se ud i fremtiden. Der blev undervejs i løbet af dagen også snakket om sammenhængen mellem undervisning og eksamen med et særligt fokus på, at prøvens karakter jo giver washback på undervisningen. I den forbindelse var der mange af de deltagende, der gav udtryk for, at de oplever, at den nuværende skriftlige eksamensform på grund af sin kompleksitet og sværhedsgrad giver negativ washback på undervisningen. Det er simpelthen svært at nå at gøre eleverne klar til den skriftlige eksamen. Det er ikke en ny problematik, at der i det faglige miljø er kritik af eksempelvis antallet af skriftlige genre, omfanget af beregningskrav, og at det er svært for eleverne at nå alle delopgaver inden for den afsatte tid. I forlængelse heraf var der flere forslag til forbedringer af den skriftlige eksamensform. Størstedelen af disse forslag gik på at justere den eksisterende form, have færre opgavetyper, reducere omfang af bilagsmateriale og have en del uden

hjælpemidler og en del med, hvor den uden hjælpemidler særligt skulle fokusere på basale færdigheder. Der var dog også forslag, der gik på at lave den skriftlige eksamen om til en case-baseret eksamen med fokus på løsninger, samt forslag om et kombineret prøveformat med en projektteksamen, hvor den skriftlige og mundtlige eksamensform kombineres. Mens der var i vidt udstrækning enighed om kritikken af den skriftlige eksamen, så var der lige så stor enighed om, at den mundtlige eksamensform med 24-timer og synopsis er en rigtig god eksamensform, dog med det forbehold, at det er omsonst at forbyde AI, da det i praksis er umuligt at håndhæve det og synopsis i øvrigt ikke bedømmes. Derudover var der også forslag om, at beregningskrav måske kunne flyttes fra den skriftlige til den mundtlige eksamen.

Tusind tak til alle jer, der deltog på dagen, og alle de mange input er gemt og inddrages i det fremtidige arbejde med tilpasning og revidering af eksamensformer.

Årets FIP om faglig trivsel

FIP afholdt på Fredericia Gymnasium i efteråret og på Tårnby Gymnasium med ca. 55 deltagere til hvert af de to FIP-kurser.

Der har været fokus på arbejdet med elevernes faglig trivsel i samfundsfagsundervisningen med afsæt i såvel kollegiale drøftelser samt forskellige workshops. Find materiale fra de to FIP-kurser her: <https://kortlink.dk/2rxwt>
Næste år afvikles FIP igen i samarbejde med FALS og afvikles i forbindelse med årsmødet i uge 43 på Nyborg Gymnasium. Så sæt allerede nu kryds i kalenderen torsdag d. 23. oktober og fredag d. 24. oktober.

Gode råd og opmærksomhedspunkter i forbindelse med eksamen

Eksamensspørgsmål til den mundtlige eksamen

Når vi udarbejder eksamensspørgsmål, er der særligt to ting, der er vigtige at være opmærksom på.

For det første skal eksaminator sørge for, at de mundtlige eksamensspørgsmål i al væsentlighed dækker læreplanens faglige mål og kerneoffet. Man kan altså ikke undlade spørgsmål i eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være eksamensspørgsmål, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.

For det andet er *aktualitet* et krav også i forbindelse med udarbejdelse af eksamensspørgsmål, idet aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt og eleverne jf. læreplanens faglige mål skal kunne *anvende og kombinere viden og kundskaber fra fagets discipliner* til at *undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger* i Danmark og andre lande og diskutere foreliggende og egne løsninger herpå. Derfor skal det ukendte bilagsmateriale udformes med afsæt i *varieret empirisk materiale*, og man bør undlade brug af lærebogsmateriale i bilagsmaterialet. Aktualitet indbefatter desuden, at man har et nutidsblik, og det er uhensigtsmæssigt at have bilag, der er forældede ift. fx økonomisk udvikling eller den konkrete politiske og parlamentariske situation, MEN det er samtidig vigtigt at understrege, at aktualitet ikke har en fast tidsafgrænsning, og der må anlægges en vis form for pragmatisk sans i forståelsen af aktualitetsbegrebet. Hvis man er i tvivl om et materiale lever op til aktualitetskravet, så opfordrer jeg til, at man henvender sig til eksaminator med

sin tvivl for at høre vedkommendes egen overvejelser herom.

Synopsis som talepapir – ikke manuskript

Derudover er i det i forbindelse med valg af 24-timers prøveformen på samfundsfag A og samfundsfag B, som vælges af mere end 90% af lærerne (ifølge den nyligt udførte undersøgelse i samfundsfag), en god idé at minde eleverne om, at en *synopsis er en tekst, der ikke kan stå alene* – dvs. der er tale om en slags koncentreret talepapir, der *ikke læses op*. Synopsen skal ledsages en mundtlig uddybning. Bedømmelsen af elevernes faglighed tager bl.a. afsæt i, i hvilken udstrækning de kan forklare, begrunde og uddybe de pointer, som er noteret i synopsen. En god hovedregel er derfor også, at en synopsis ikke er så lang, at man som elev mister overblikket. Jeg siger selv til mine elever, at den bør være max 2 sider.

Skriftlig eksamen

De to eksamensdage for årets skriftlig eksamen i samfundsfag A er henholdsvis fredag d. 23. maj og tirsdag d. 27. maj. Igen i år er der fysisk møde i forbindelse med den skriftlige censur, og det foregår som sidste år i Fredericia. Til gengæld er fagenes censurmøde fordelt ud over flere dage for at undgå de problemer, der sidste år var med belastning af både Netprøver og netværket. For samfundsfags vedkommende er det skriftlige censurmøde mandag d. 16. juni, og på forhånd tak til jer, der har meldt jer som skriftlige censorer. Det er en vigtig og lærerig tjans!

Kontakt til fagkonsulenten

Og til sidst kommer den sædvanlige, men helt oprigtige smøre om, at jeg allerbedst kan lide mit arbejde som fagkonsulent i mødet med fagkolleger i diverse sammenhænge, så jeg håber,

at vi ses derude!!!! Men hvis vi nu ikke lige fanger hinanden ansigt-til-ansigt, så er man også altid velkommen til at kontakte mig på mail eller telefon.

Mail: Ditte.Kirstine.Noertoft.Nielsen@stukuvn.dk

Telefon: +45 40 10 65 59

Nyt fra forlaget

AF ANDERS HASSING

Anders Hassing, direktør for Forlaget Columbus.

Helt ny serie: Forløb til samfundsfag

Rasmus Tranegaard Andersen og Jesper Engsted slår det skråsikkert fast: Af alle de mange spændende og relevante emner, man kan behandle i samfundsfag, er sundhed det bedste! Intet andet emne kombinerer på en så naturlig måde sociologi, politologi, økonomi, medier, magt, og alt hvad vi ellers beskæftiger os med. Ud over at være en fremragende og skarpt skåret lærebog er *Sundhed* også første udgivelse i vores nye serie *Forløb til samfundsfag*, hvor meget mere er på trapperne.

I serien følger en temaudgivelse om EU skrevet af Sebastian Lang-Jensen, og derefter udgivelser om bl.a. ungdom, velfærd og meget mere. Dem glæder vi os til at løfte sløret for!

Klima og bæredygtighed, 2. udgave

En anden temabog med selvklar relevans er Morten Hasselbalch og Michael Helt Knudsens *Klima og bæredygtighed*, som vi nu udsender i 2. udgave. Andre emner trænger sig på den politiske dagsorden, men det gør ikke denne bogs tema mindre aktuelt og påtrængende.

Vores samfund: Eksamensfilm og podcast

Der er stort fokus på præstationspres, karakterfrihed og i det hele taget bestræbelser på at øge elevernes trivsel. Samtidig må man konstatere, at gymnasiet ER en eksamensskole, og udprøvningen til eksamen er et vilkår, vi også klæder eleverne på til. Hvordan håndterer man den balance? Et bud er det, vi nu har offentliggjort til til vores nye c-niveaugrundbog *Vores samfund*, der er skrevet af Peter Brøndum og Marie Berg Carlsen: Her kan man nu kvit og frit se en række filmede eksamenssituationer inklusive votering, hvor eleven Emily er til prøve i alle bogens temaer og får fire forskellige karakterer. Se dem og bedøm selv!

Bogen fås både i digital og trykt format alt efter præference. Men selvom den trykte bog lever i bedste velgående, er et læremiddel er i dag ofte en buket af forskellige medieformater, der understøtter hinanden. Til *Vores samfund* har vi derfor også lavet den stjernebesatte podcastserie "Samfundsstemmer" med Noemi Katznelson, Nina Smith, Michael Bang Petersen og Ulrik Beck, der både peger ud i samfundet og ind i de temaer, som behandles i bogen. Du kan

finde hele serien kvit og frit under ”Vores samfund: Samfundsstemmer” på Spotify, Apple Podcast eller hvor du ellers hører den slags.

POLIS om nye veje

Columbus er en erhvervsdrivende fond, der uddeler overskud fra salget af læremidler til faglige og pædagogiske udviklingsprojekter. Et konkret udtryk for Columbus’ Fonds uddeling af midler er det fagdidaktiske tidsskrift POLIS, hvoraf niende udgave er vedlagt dette nr. af Samfundsfagsnyt. Nr. 9 har et bredt blik på nye veje i samfundsfagsdidaktikken.

NY GRUNDBOG TIL C-NIVEAU

Af Peter Brøndum og Marie Berg Carlsen

Vores samfund er den nye grundbog til samfundsfag på c-niveau. Bogen er tematisk bygget op omkring fire temaer, der handler om tidens store udfordringer:

- 1) **Ulighed og velfærd**
- 2) **Ungdomsliv**
- 3) **Demokrati og magt**
- 4) **Økonomi og klimakrise**

De fire temaer dækker alle læreplanens kernestofområder og faglige mål.

Er udkommet

Findes også som iBog

NYHED:
Se eksamensfilm
til alle bogens
kapitler

forlaget © columbus
– samfundsfaglærernes forlag

Rigsfællesskabet er en enestående konstruktion med et svagt fundament

AF NAUJA LYNGE

Nauja Lynge; forfatter og foredragsholder.

I den højspændte situation, som Rigsfællesskabet befinder sig i, bliver sprækkerne i fællesskabet særligt tydelige. Og det bliver selvfølgelig ikke bedre af, at USA udstiller os. For da Trump Junior landede i Nuuk og erklærede danskere for racister, så talte han jo lige ind i et blødende sår. Det er sprængfarligt for hele Rigsfællesskabet.

Som udgangspunkt er Rigsfællesskabet en enestående konstruktion, som mange lande ser langt efter. Vi har formået at give Grønland et udvidet selvstyre inden for rammerne af Grundloven. Problemet er sprækkerne. De kan selvfølgelig udnyttes af andre. Og det bliver de - på det groveste og endda af vores nærmeste allierede.

Regeringen vil bekæmpe racisme og diskrimination mod grønlandere i Danmark med 12 nye initiativer, hvoraf disse indeholder en række initiativer såsom tolkning, øget beskæftigelsesindsats og ret til grønlandsk pas. Derudover, skal det munde ud i på sigt at under-

søge, om der blandt grønlandere i Danmark er et ønske om at blive et nationalt mindretal. Dette sker efter pres fra Grønland, Europarådet og Institut for Menneskerettigheder. Men det ligner en syltekrukke. Det øgede pres på

Som udgangspunkt er Rigsfællesskabet en enestående konstruktion, som mange lande ser langt efter. Vi har formået at give Grønland et udvidet selvstyre inden for rammerne af Grundloven.

Rigsfællesskabet får min bekymring for de mindst 17.000 grønlandere i Danmark til at stige. Vi kan ikke vente med denne anerkendelse. Det skal ske nu, inden hele konstruktionen i Rigsfællesskabet kommer i svingninger igen.

Samtidig er det vigtigt med forsoning. Og her bør Færøerne også deltage. For ofte er det bare godt at se det hele fra flere vinkler. Fra grønlandsk side har man forsøgt at etablere en forsoningskommission, hvilket blev afvist af daværende statsminister Helle Thorning-Schmidt. I Canada har man haft glæde af en forsoning.

Valget i Grønland d.11 marts 2025 vil give os en guideline på, hvor lang tid vi har til at fikse det. For flere partier i Grønland ønsker nu at sætte turbo på statsdannelse og selvstændig-

I den nuværende højspændte situation har regeringen ellers håndteret konflikten godt ved at anerkende, at der selvfølgelig ikke skal forhandles om Grønland uden om Grønland.

hed. Hver gang Grønland vil tale om udfordringer fra kolonitiden, så bliver det affærdiget. Vi bliver nødt til at finde plads til at lave kompromisser.

I den nuværende højspændte situation har regeringen ellers håndteret konflikten godt ved at anerkende, at der selvfølgelig ikke skal forhandles om Grønland uden om Grønland.

Som jeg selv sagde i DR's Debatten for nogle uger siden, så skal der ikke forhandles hen over hovedet på Grønland mere. Alligevel tager vores fælles statsminister på rundtur i Europa og taler Grønland, uden at selvstyreformanden er med.

Det giver stormagter mulighed for at kile sig ind i vores fælles fundament, som med ét fremstilles svagt og vaklende. Det er også unødvendigt at puste til Grønlands lave selv-værd, som lider under, at alle diskussioner om Grønland starter og slutter med bloktilskud.

Hvis vi går hver til sit nu, bliver vi allesammen svagere, for det må ikke ske så hurtigt, og før vi har fået styr på de løse ender. Hvis vi splittes, vil amerikanerne elske det. Det vil kineserne og russerne også. Hvis ikke vi i fællesskab udfylder tomrummet, vil andre tage over. Tomrum bliver altid udfyldt. Jeg håber stadig, at vi kan blive tre ligeværdige partnere. Men hvis det ikke skal være sådan, så håber jeg ikke at noget bliver hastet igennem.

En anerkendelse fra dansk side om Grønlands store betydning for Danmark ville gavne en samtale. Danmark er kun en arktisk stat i kraft af Grønland, og Grønland åbner døre internationalt. Uden Grønland var vi jo kun en lilleputnation a la Østrig eller Slovenien.

Det er ikke for meget at forlange, at danskere kan redegøre for, hvorfor man ønsker et rigsfællesskab med Grønland. Man har jo ikke svært ved at sige, hvorfor eller hvorfor ikke man ønsker at være med i EU.

Harmonika over Atlanten – Rigsfællesskabet i en brydningstid

AF BILLA SONDUM

Billa Sondum, lærer på Glasir, Tórshavn.

(Teksten er en bearbejdet udgave af artiklen “Når vi springer fra isflage til isflage, må vi ikke stå stille for længe”, bragt første gang i Samfundsfagsnyt marts 2017)

Ændringer på vej

Rigsfællesskabet er i en brydningstid. I Grønland er samtlige partier rørende enige, og på Færøerne ligeså: Rigsfællesskabet kan ikke fortsætte som nu. Fra dansk side er man også med på den. Som statsminister Mette Frederiksen sagde i sin åbningstale i Folketinget i 2023: “Det er ikke Danmark, der skal bestemme fremtiden for hverken Grønland eller Færøerne. Det er en beslutning, der tilhører Nuuk og Tórshavn. Men så længe vi har et rigsfællesskab. Og det håber jeg personligt, vi har i mange år endnu. Så skal det være et ligeværdigt samarbejde mellem tre lande, tre folk, tre regeringer”.

Hvad betyder “rigsfællesskab”? Grundloven siger at den “gælder for alle dele af Dan-

marks rige”, men bruger ikke selv betegnelsen “rigsfællesskab”. Det er ellers med tiden blevet et almindeligt ord. Det klinger af ligeværdighed mellem Danmark, Grønland og Færøerne, og derfor har selvstændighedsforkæmpere i årevis i stedet hånligt talt om “det såkaldte rigsfællesskab”. Måske for at komme dem i møde, eller for at nå et publikum i udlandet, er

Rigsfællesskabet kan ikke fortsætte som nu. Fra dansk side er man også med på den.

statsministeren og andre også begyndt at kalde konstruktionen for “Kongeriget Danmark” eller bare kongeriget. Men uanset benævnelsen, så er der **ændringer på vej**.

Hvorfor er der et rigsfællesskab?

Rigsfællesskabet har rødder helt tilbage til middelalderen. Dengang hørte Grønland og

Færøerne til Norge. De fulgte derfor med landet ind i den dansk-norske union i 1380, og var nu i århundreder del af kongeriget Danmark-Norge. Men i 1814, ved freden i Kiel i forbindelse med Napoleonskrigenes afslutning, blev Norge givet til Sverige - og det var enden på rigsforbundet mellem Danmark og Norge. Men Danmark beholdt Grønland og Færøerne.

Koloni eller ej?

Det er blevet diskuteret i Danmark de seneste år, om Grønland virkelig har været en koloni. Enkelte debattører har fremført, at Grønland slet ikke kan sammenlignes med kolonier i f. eks. Afrika, der blev brutalt udbyttet, eller med de Vestindiske Øer, hvor Danmark var involveret i slavehandel. Ud fra den argumentation defineres kolonialisme ved, hvor dårligt behandlet de koloniserede er blevet. Men om et land er en koloni afhænger ikke af, i hvor høj grad landets indbyggere er blevet udnyttet og uretfærdigt behandlet.

Centralt for definitionen af, hvorvidt et land er en koloni, er derimod folks ret til selvbestemmelse. En koloni er et landområde, som en anden (ofte fjern) stat har underlagt

Centralt for definitionen af, hvorvidt et land er en koloni, er derimod folks ret til selvbestemmelse.

sig, og som kolonien er afhængig af uden dog at være en del af den. Kolonien styres politisk fra en kolonimagt, der hævder at "eje" kolonien, men ellers er der før-koloniale tilstande i landet. Hvis man ser på, om Grønland var en del af Danmark, dansk lovgivning eller havde mulighed for at vælge medlemmer til

Rigsdagen/Folketinget, så nej, Grønland havde ingen af delene. Landet var en koloni. Det mente FN også, da organisationen efter Anden Verdenskrig satte fokus på kolonier og deres ret til selv at vælge egen regering og

Det danske selvbillende har været, at man trods fejltrin har været en godhjertet kolonimagt; i det mindste bedre end andre. Men fra grønlandsk side ser sagen anderledes ud.

egne politiske repræsentanter. I 1946 blev Grønland nævnt på FN's liste over "ikke-selvstyrende territorier" (lige efter Belgisk Congo). Der var et stort pres fra FN på de stater, der havde kolonier. Tiden fra 1945 til 1960 var derfor præget af afkolonisering, og mange tidligere kolonier blev selvstændige stater. Grønland derimod blev integreret i Danmark.

Det danske selvbillende har været, at man trods fejltrin har været en godhjertet kolonimagt; i det mindste bedre end andre. Men fra grønlandsk side ser sagen anderledes ud. Mange grønlandere ønsker, at Danmark anerkender og undskylder sin rolle. Indadtil tales der om mental afkolonisering, hvor grønlandere arbejder på at afvænne sig selvopfattelser og verdenssyn fra kolonitiden.

Angående Færøerne, så plejer man ikke at regne landet for en koloni ligesom Grønland. Men visse forskere mener dog alligevel, at der her kan være tale om uformel kolonisering, eller en slags kolonisering uden koloni. I Færøernes tilfælde var der tale om et afhængighedsforhold mellem et dominerende centrum og en

fjern periferi. Danmark havde monopol på al handel ind og ud af landet (først ophævet i 1856), og det var for en stor del udstationerede, danske embedsmænd, der styrede. Dog havde Færøerne fra gammel tid deres eget parlament, Lagtinget, i modsætning til Grønland.

Hjemmestyreordninger

I starten af 1900-tallet kom de første færøske partier. Sjalvstýrisflokkurin blev stiftet i 1906 i ønsket om mere selvbestemmelse og indflydelse på færøske anliggender (et synspunkt, der senere også blev repræsenteret ved den republikanske Tjóðveldisflokkurin, stiftet i 1948). Som et modsvar blev partiet Sambandsflokkurin stiftet i samme år - Sambandsflokkurin ønskede at bevare forholdene, som de var. Den første skillelinje i færøsk politik handlede således om forholdet til Danmark. Det har været grundlæggende for megen politisk debat sidenhen. Traditionel fordelingspolitik blev groft sagt først dækket med den socialdemokratiske Javnaðarflokkurin, der blev stiftet i 1925, og borgerlige Folkaflokkurin, der blev stiftet i 1940.

Når man skal placere de færøske partier i det politiske landskab, er det derfor altid på to akser i et koordinatsystem: en venstrehøjre og en selvstændighed-rigsfællesskabsakse. Hvilken af akserne, som der er mest opmærksomhed omkring, kan svinge lidt - i nogle perioder blusser debatten om Danmark op, mens den træder mere i baggrunden i andre perioder.

Anden Verdenskrig var en særlig periode på Færøerne. Krigen afskar landet fra Danmark, og i stedet blev øerne besat af Storbritannien. Færingerne styrede selv og begyndte at anvende deres eget flag, hvilket ellers ikke havde været tilladt. Efter krigen

var der et stort ønske om at ændre Færøernes stilling i riget, og i 1946 blev der afholdt folkeafstemning om fuld løsrivelse. Der var et snævert flertal for. Men kongen/den danske regering valgte i stedet at opløse lagtinget, og der blev udskrevet nyvalg. Tilhængere af rigsfællesskabet fik flertal i valget. Og i 1948 blev der etableret en hjemmestyreordning for Færøerne. Indførelsen af hjemmestyre betød, at Færøerne overtog den lovgivende og udøvende magt på en lang række

Når man skal placere de færøske partier i det politiske landskab, er det derfor altid på to akser i et koordinatsystem; en venstrehøjre og en selvstændighed-rigsfællesskabsakse.

områder, såkaldte særanliggender. Færøske myndigheder kunne også overtage flere områder. Men de såkaldte fællesanliggender var områder, der ikke kunne overtages. Det var f.eks. retsvæsen, udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik samt valuta- og pengepolitik.

Også i det ellers lukkede Grønland var Anden Verdenskrig et vendepunkt. Som nævnt var der et internationalt pres for at gøre noget ved kolonierne, og landet blev i 1953 et dansk amt. For at forbedre den dårlige levestandard i Grønland, satte Danmark gang i en omfattende modernisering af Grønland, kaldet G-50 og derefter G-60. Det var en tid med mange ændringer. Men en større indflydelse på egne anliggender kom ikke. Landsrådet var kun vejledende, og blev

i øvrigt ledet af en dansk embedsmand, "landshøvdingen". Landet blev således fortsat styret fra Danmark.

I 1964 blev de to første grønlandske partier stiftet for at sikre ligestilling eller måske endda øget selvbestemmelse. De fik dog kort levetid. Men ti år senere kom så de partier, der har domineret den politiske udvikling i Grønland, og som stadig er de største: Siumut (omkring 1975), Inuit Ataatigitiit (omkring 1976) og Atassut (omkring 1977). Siumut og IA udsprang delvist af den store politiske aktivitet, der var blandt grønlandske studerende i København i 1970'erne.

Siumut og IA havde, og har stadig, et selvstændigt Grønland som mål. Atassut, derimod, støttede Rigsfællesskabet. Siumut og IA identificerer sig begge som socialistiske eller socialdemokratiske partier, hvorimod Atassut kalder sig borgerlige. Nyere partier er Demokraatit (stiftet 2002) og Naleraq (stiftet 2014) - Demokraatit er i lighed med Atassut socialliberale, mens Naleraq vist er mere til venstre. Naleraq er det parti, som finder selvstændighed allermest påtrængende. Skillelinjerne i grønlandsk politik er således lige-

Siumut og IA havde, og har stadig, et selvstændigt Grønland som mål. Atassut, derimod, støtter Rigsfællesskabet.

som på Færøerne delt op i en fordelingspolitisk venstre-højre-akse og en for- og imod-rigsfællesskabsakse.

I 1970'erne var Grønland stadig et dansk amt. Men der var et stort ønske om at få mere selvbestemmelse. En årsag til utilfredshed var fødestedskriteriet, hvor ansatte blev

aflønnet forskelligt efter deres fødested, en anden årsag var medlemskabet af EF, som Grønland i 1973 blev nødt til at træde ind i sammen med Danmark. Færøerne, der jo havde hjemmestyre, kunne vælge at stå

Men Grønland og Færøerne har udstrakt selvbestemmelse uden at være stater. Nogen har spøgefuldt karakteriseret dem som "L.A.N.D.", en forkortelse for "Lille Anderledes Nordisk Demokrati".

udenfor. Slutteligt var der også utilfredshed med den danske ejendomsret over den grønlandske undergrund. I 1979 blev der så holdt folkeafstemning om hjemmestyre. Det blev indført senere det år. Hermed kunne Grønland etablere deres eget landsting og landstyre, og styre sine egne forhold. Som med Færøerne kunne landet overtage en række områder fra Danmark, men ikke f.eks. udenrigspolitik.

Hvem har øverste myndighed?

Stater og suverænitæt, eller selvbestemmelse, er to sider af samme sag. En stat er suveræn og selvstændig, når andre stater anerkender den som suveræn. Det vil sige, at andre andre stater ikke må blande sig i statens indre anliggender (ikkeintervention). Staten vælger nemlig selv, hvordan den vil løse sine problemer, for den har eksklusiv ret over sit territorium. En statsdefinition findes i FN's Montevideo-konvention fra 1933 - her skal en stat leve op til følgende kriterier: den skal

have en permanent befolkning, et territorium, en regering, og mulighed for at indgå i relationer med andre suveræne stater.

Men Grønland og Færøerne har udstrakt selvbestemmelse uden at være stater. Nogen har spøgefuldt karakteriseret dem som ”L.A.N.D.”, en forkortelse for ”Lille Anderledes Nordisk Demokrati”. Hvordan hænger det sammen - hvordan kan landene styre sig selv uden at være suveræne stater?

En mulighed er at skelne mellem *intern* og *ekstern* suverænitet. Indadtil har de to lande betragtelig selvstændighed. De råder stort set over egne forhold, og har mulighed for at overtage flere områder fra Danmark, hvis de **ønsker det**. Men udadtil er selvstændigheden dog begrænset. Færøernes og Grønlands flag kan ikke hænge uden for FN's kontorer, og de to lande kan ikke optræde alene i internationale organisationer såsom IWC, den internationale hvalfangstkommission. Udenrigspolitikken styres i sidste ende fra Danmark, som fastslået i Hjemmestyre- og Selvstyreloven (samt senere aftaler).

En anden mulighed er at have et bredere syn på suverænitet. Måske er suverænitet ikke noget, man *har*, men noget, man *gør*. I takt med at verden bliver mere globaliseret og integreret, samarbejder stater (og andre aktører) i alle størrelser. På en måde forhandler staterne hele tiden om suverænitet og muligheden for at påvirke hinandens indre anliggender. Selvstyreområder, føderale stater og EU er eksempler på, at det også er muligt at udøve suverænitet i forskellige funktioner og på forskellige niveauer. Med kreativitet og nye måder at tale om tingene på er det muligt at strække grænserne for suverænitet. Suverænitet kan på den måde ses som mere flydende end i den klassiske enten-eller-forståelse af begrebet.

De to syn er måske beslægtede med to forskellige teorier om Grønlands og Færøernes hjemmestyreordninger.

To syn på hjemmestyreordningerne

Allerede da den færøske hjemmestyreordning blev indført, diskuterede man, hvordan det hang sammen statsretligt. Hvordan er forholdet mellem rigsdæl (Grønland, Færøerne) og rigsmyndigheder (Danmark), hvilken status har hjemmestyreordninger over for Grundlo-

Men eftersom hjemmestyreordningerne er helt almindelige folketingslove (lavet uden at ændre Grundloven), er det i princippet muligt for Folketinget ensidigt at ændre eller ophæve denne låneordning – den udlånte magt kan kaldes tilbage.

ven, ja, hvad er op og ned i konstruktionen af Rigsfællesskabet? En forklaring er den såkaldte delegationsteori. En anden forklaring, der siden er blevet mere udbredt, er den såkaldte aftaleteori.

Delegationsteorien kaldes sådan, fordi den forudsætter, at Folketinget har uddelegeret magt til hjemmestyreområderne. ”Delegation” betyder overdragelse af myndighed/beføjelse, og parlamenterne Lagtinget og Inatsisartut har da også meget vidtgående ret til at træffe beslutninger og udøve myndighed - f.eks. lave love, inddrive skat mm. Folketinget har så at sige udlånt denne magt til Færøerne og Grønland. Det strider ellers imod tanken om Dan-

mark som enhedsstat; det er egentlig ikke til-
 ladt at dele ud af den danske stats magt, som
 beskrevet i Grundloven. Man har dog valgt at
 tage særlige hensyn på grund af Grønlands og
 Færøernes særlige stilling, nationalt, historisk
 og geografisk.

Men eftersom hjemmestyreordningerne
 er helt almindelige folketingslove (lavet
 uden at ændre Grundloven), er det i princip-
 pet muligt for Folketinget ensidigt at **ændre
 eller ophæve denne** låneordning - den
 udlånte magt kan kaldes tilbage. Så selv om
 man muligvis har en *gentleman's agreement*
 om at respektere hjemmestyreordningerne,
 er det i sidste ende op til de danske myndig-
 heder at beslutte. Den øverste suverænitet
 ligger altså fortsat hos Danmark, ifølge dele-
 gationsteorien.

Aftaleteorien har et andet syn på forhold-
 et mellem rigsdele og rigsmyndighed.
 Ordet aftale hentyder til, at hjemmestyre-

**Aftaleteorien har et ganske
 anderledes syn på Grundloven
 end delegationsteorien: i ste-
 det for udelukkende at se på
 jura og paragraffer, lægges
 vægten her på politik og for-
 tolkning.**

ordningerne er noget, som to ligeværdige
 parter har godkendt. Ifølge dette syn kan
 hjemmestyreordningerne ikke bare ensidigt
 trækkes tilbage af Folketinget. Hver gang
 Grønland og Færøerne har overtaget områ-
 der fra Danmark, er det sket permanent. På
 denne måde er grænserne for hjemmestyre

løbende blevet revideret og flyttet. De to lan-
 des hjemmestyreordninger er uigenkalde-
 lige, og har efterhånden opnået status på
 linje med Grundloven.

Aftaleteorien har et ganske anderledes
 syn på Grundloven end delegationsteorien: i
 stedet for udelukkende at se på jura og para-
 graffer, lægges vægten her på politik og for-
 tolkning. Rammerne for Grundloven er lidt
 efter lidt blevet udvidet, og det er en udvik-
 ling, der kan fortsætte, tilpasset efter den
 politiske virkelighed. Færøerne og Grønland
 har ifølge aftaleteorien magt til at udøve lov
 og ret i deres egne lande.

Efterhånden høres der sjældent til delega-
 tionsteorien. Men f.eks. da færingerne var i
 gang med at lave en forfatning, henviste man
 fra dansk side til Grundlovens fundamentale,
 klare rammer for rigsfællesskabet, der
 begrænsede hvor langt man kunne strække
 sig. Færingerne, på den anden side, mente at
 Grundloven forlængst er sprængt - Rigsfæl-
 lesskabet skulle ikke være defineret af snæver
 jura, men snarere af politik og viljen til at
 finde praktiske løsninger. Det kunne f.eks.
 være færingernes idé om "den omvendte dele-
 gation". Her vendes delegationsteorien på
 hovedet, så det er færingerne, der har **øverste
 myndighed over Færøerne, men at de har
 uddelegeret en række områder til
 Danmark, såsom sikkerhedspolitik.**

Arbejdet med færøsk forfatning har dog lig-
 get stille siden 2017. I Grønland kom der et
 udkast til en forfatning i 2023, men politisk er
 der ikke sket mere med det.

Videre fra hjemmestyreordning

Færøerne blev som nævnt hjemmestyre i 1948
 og Grønland i 1979. Men det var ikke nok for de
 to lande.

Ved det færøske lagtingsvalg i 1998, oven på en tung **økonomisk krise**, blev det såkaldte "Løsrivelseslandsstyre" dannet. De indledte forhandlinger med den danske regering om selvstændighed. Forhandlingerne brød sammen, og en senere folkeafstemning om emnet blev aflyst. I stedet søsatte man en række initiativer, bl.a. det førnævnte arbejde med en færøsk forfatning. I 2005 kom overtagelsesloven, der gav Færøerne mulighed for at overtage yderligere områder fra Danmark. Fuldmagtsloven fra samme år skulle give Færøerne og Grønland mulighed for at indgå i internationale aftaler.

I Grønland handlede utilfredsheden med hjemmestyre blandt andet om ejendomsretten til undergrunden, som man på trods af stærke **ønsker ikke havde fået i Hjemmestyreloven**. Og i 2009 fik Grønland selvstyre, efter en folkeafstemning. Selvstyre i Grønlands tilfælde er på en måde udvidet hjemmestyre, hvor man fik mulighed for at overtage flere områder, herunder **råstofområdet**.

Selvstyreloven beskriver også Grønlands vej til selvstændighed, samt gør grønlandsk til det officielle sprog med Inatsisartut og Naalakkersuisut som de officielle navne for henholdsvis parlamentet og regeringen.

En afgørende ny formulering findes i Selvstyrelovens præambel: "det grønlandske folk er et folk i henhold til folkeretten med ret til selvbestemmelse" (2009). Det er en væsentlig anerkendelse i forhold til Hjemmestyrelovens tekst, "Grønland udgør et særligt folkesamfund inden for det danske rige" (1979).

Den gamle formulering minder om, hvad der står i den stadigt gældende færøske Hjemmestyrelov (1948), nemlig at "Færøerne udgør inden for denne Lovs Rammer et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige". Netop ord-

valget i den færøske Hjemmestyrelov har været omdiskuteret. "Folkesamfund" står nemlig som "Tjóð" i den færøske udgave af loven. Men udover "folk" kan "tjóð" også betyde "nation" på færøsk. Og da ordet "nation" også kan bruges om "stater" internationalt, har det ikke været helt ukontroversielt.

Selvstyre i Grønlands tilfælde er på en måde udvidet hjemmestyre, hvor man fik mulighed for at overtage flere områder, herunder råstofområdet.

Er færinger og grønlændere da nationer? Hvis nation defineres som en gruppe mennesker, der opfatter sig selv som forbundet af fælles træk, der adskiller dem fra andre, og som tager politiske konsekvenser af det - ja, så udgør færingerne helt klart en nation, og grønlændere ligeså. Samtidig med at de alle er danske statsborgere.

Udenrigspolitik

Grønland og Færøerne kan i en vis grad forhandle og lave aftaler internationalt. Men kun i forbindelse med sagsområder, som de har overtaget, og som udelukkende vedrører de to lande. Det gælder derfor ikke sagsområder, der fortsat hører under Danmark, aftaler, der skal gælde for Danmark, eller inden for organisationer, hvor Danmark også er medlem.

Forsvars- og sikkerhedspolitik er det også udelukket, at landene befatter sig med - på papiret, i al fald. Rammerne for de to landes udenrigspolitiske beføjelser er den grønlandske selvstyrelov og den færøske hjemmestyrelov, samt i Færøernes tilfælde også den uden-

rigspolitiske lov fra 2005. Men derudover er der også praksis, som ikke altid er så firkantet endda. I mange henseender er der et godt samarbejde om udenrigspolitik, som parterne er tilfredse med. Et eksempel er, hvordan Kongeriget Danmark har indgivet krav til FN om udvik-

Det kan også være et problem, når Færøerne og Grønland ikke må være selvstændigt repræsenteret i internationale organisationer, selvom det handler om noget i deres interesse.

delse af havterritoriet i Nordatlanten. Det er sket i tæt fællesskab med Færøerne og Grønland.

Men der kan også være konflikter om udenrigsforhold mellem landene i Rigsfællesskabet. Et eksempel er den mulige eksport af grønlandsk uran i fremtiden. Her har Danmark og Grønland været uenige om, hvem der har øverste myndighed på området - for godt nok har Grønland ret til at styre handelspolitik, men Danmark styrer fortsat rigets sikkerhedspolitik. Der blev dog i 2016 lavet en aftale om ansvarsfordelingen (kritiske røster i Grønland har indvendt, at landet dermed har afgivet kompetencer igen).

Det kan også være et problem, når Færøerne og Grønland ikke må være selvstændigt repræsenteret i internationale organisationer, selv om det handler om noget i deres interesse. Det kan eksempelvis være organisationerne NEAFC, NAFO og NASCO, der samarbejder om fiskeriaftaler i internationalt farvand, eller IWC, den internationale hvalfangstkommission. Det sker, at Grøn-

land og Færøerne er uenige indbyrdes om deres ene ”DFG”stemme (”Kongeriget Danmark for så vidt angår Færøerne og Grønland”) og derfor er nødsaget til at stemme blankt. Landene kan nemlig ikke træffe modstridende beslutninger i internationale retslige aftaler, hvis de vedrører både Færøerne og Grønland (selv ikke hvis det er sagsområder, de har overtaget).

Danmark, Grønland og Færøerne har alle forskellige forhold til EU. Danmark er medlem, mens Grønland er et OLT-land (”Oversøiske Lande og Territorier”, dvs. tidligere europæiske kolonier). Landet har fiskeriaftaler samt en partnerskabsaftale med EU, der bl.a. giver **økonomisk støtte til uddannelsesområdet**. Færøerne er hverken medlem eller et OLT-land, men har særlige handelsaftaler med EU. I færøsk erhvervsliv har man dog længe været frustreret over, at adgangen til EU-markedet er for dårlig.

Medlemskab i verdenshandelsorganisationen WTO er også højt på ønskelisten. Derfor er der nu nedsat et såkaldt § 6-nævn med juridiske eksperter fra Danmark og Færøerne, der skal vurdere, om WTO-medlemskab er foreneligt med Færøernes statsretlige status. Hvis ja, kan en ansøgning sendes til WTO. Men kritikere på Færøerne mener, at nævnet bare er udtryk for, at man fra dansk side vil forhale processen, og at intet ville være i vejen for, at Danmark støttede Færøerne.

Nordisk Råd er et andet eksempel på en organisation, som Grønland og Færøerne ønsker at være fuldgyltige medlemmer af. I 2024 valgte formanden for Naalakkersuisut at boykotte møder i organisationen, da Sverige nægtede at invitere lederne fra selvstyreområderne med til topmøde om udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. Det minder om ”stole-

sagen” i 2013, hvor Grønland ikke måtte sidde ved bordet til møde i Arktisk Råd (også i Sverige), men bag ved den danske stol. Fra grønlandsk side vil man ikke finde sig i at være “B-hold”.

I 2025 overtager Danmark det toårige formandsskab i Arktisk Råd, og for første gang bli-

I 2025 overtager Danmark det toårige formandsskab i Arktisk Råd, og for første gang bliver den såkaldte arktiske ambassadør en grønlander, udpeget af Naalakkersuisut. Det har grønlanderne kæmpet for i årevis.

ver den såkaldte arktiske ambassadør en grønlander, udpeget af Naalakkersuisut. Det har grønlandere kæmpet for i årevis.

Økonomiske forhold

Økonomi spiller en stor rolle i forholdet mellem landene i Rigsfællesskabet. Grønland og Færøerne modtager bloktilskud fra Danmark. Selvstyreloven fra 2009 fastsatte bloktilskuddet til Grønland til 3,2 mia. kr. årligt, men eftersom beløbet bliver reguleret i forhold til pris- og lønudviklingen i Danmark, var bloktilskuddet i 2023 kommet op på 4,1 mia. kr. Dertil kan regnes opgaver udført af staten (f.eks. politi og retsvæsen) til en værdi af 1,3 mia. kr. (2023). Samlet står overførslerne for omkring 40% af landskassens offentlige udgifter, og svarer til omkring fjerdedel af Grønlands BNP på 20,3 mia. kr. (2021).

Også Færøerne modtager bloktilskud fra Danmark. Den nuværende coalition aftalte at sænke bloktilskuddet med 25 mio. kr. årligt i deres regeringsperiode, begyndende med 2023, hvor det kom ned på 606,8 mio. kr. Med andre statslige udgifter blev der i alt overført 1,1 mia. kr. i 2023. Det samlede beløb fra Danmark svarer til godt en tiendedel af de offentlige udgifter, og ca. 4% af Færøernes BNP på godt 26,5 mia. kr. (2023).

Bloktilskuddet har altså en betydning for de to landes økonomi. Men også mere indirekte har Grønland og Færøerne økonomisk gavn af Danmark: for eksempel studerer unge færinger og grønlandere gratis og med SU på danske uddannelsesinstitutioner, ligesom en række danske myndigheder yder hjælp til hjemme og selvstyrets institutioner. Og så er der også Danmarks rolle som et såkaldt ”land of last resort”. Det vil sige, at Danmark fungerer som

(...) Danmark fungerer som en slags økonomisk backup (...)
Den danske økonom Martin Paldam har ligefrem kaldt dem “Tivoli-økonomier”, hvor forælderen Danmark, når det kommer til stykket, har ansvar for at betale for børnenes vilde tur i Tivoli.

en slags økonomisk backup, hvis Færøerne eller Grønland kommer i en situation, hvor de ikke kan betale deres lån tilbage.

Denne garanti gør, at de to lande kan få bedre lånebetingelser, end de ellers ville have mulighed for (f.eks. en lavere rente). Den dan-

ske **økonom Martin Paldam har ligefrem kaldt** dem ”Tivoli-økonomier”, hvor forælderen Danmark, når det kommer til stykket, har ansvar for at betale for børnenes vilde tur i Tivoli.

Omvendt er der en udbredt opfattelse i Grønland og til dels på Færøerne, at Danmark i virkeligheden har **økonomiske fordele af** Rigsfællesskabet. F.eks. siges det at Danmark har sparet penge på NATO-medlemskabet ved at tillade militærbaser i de to lande, eller at Danmark har fået nemmere adgang til USA og

Mange i Grønland protesterer over billedet af deres land som et underskudsgivende velgørenhedsprojekt og påpeger, at pengestrømmene sandelig også er gået den anden vej

andre stormagter på grund af Grønland. Mange i Grønland protesterer over billedet af deres land som et underskudsgivende velgørenhedsprojekt og påpeger, at pengestrømmene sandelig også er gået den anden vej, som bl.a. påvist i en ny dokumentar om dansk udvinding af kryolit [”Grønlands Hvide Guld”, DR, 2025]. Formanden for Naalakkersuisut, Muté B. Egede, kaldte i den forbindelse bloktilskuddet for en ”afdragsordning” efter kryolitminen.

Syn på bloktilskuddet

Bloktilskuddet kan ses på flere måder: på den ene side kan bloktilskuddet betragtes som en solidarisk omfordeling mellem rige og fattige dele af rigsfællesskabet. Ud fra dette syn bidrager bloktilskuddet med et rimeligt og nødvendigt velfærdsløft. Den sikre indtægt kan også

virke stabiliserende for Grønland og Færøerne, der ellers er sårbare over for konjunktursvingninger i fiskeriet.

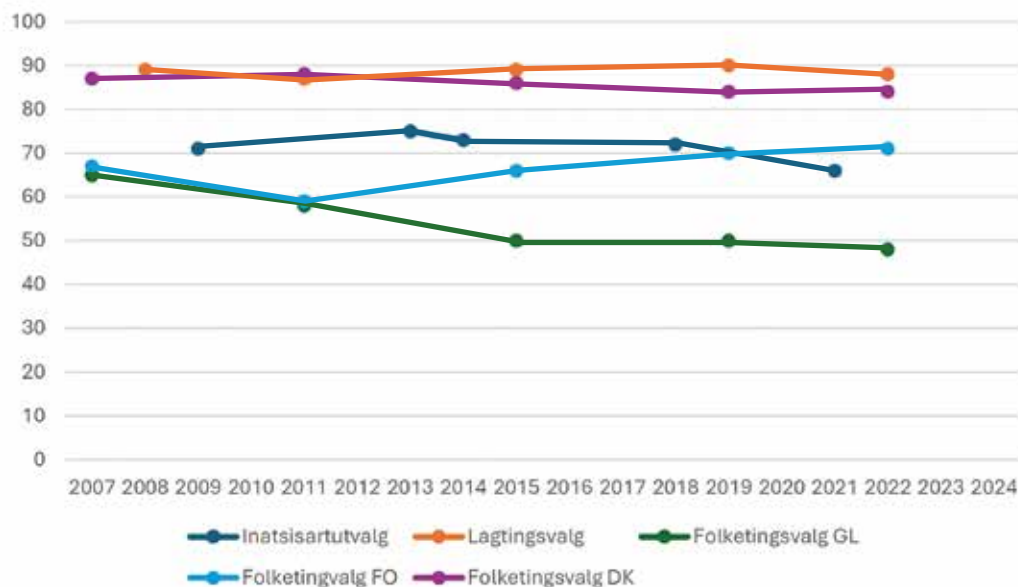
Men på den anden side kan bloktilskuddet ses i mere negativt lys - den grønlandske Selvstyrekommision kaldte ligefrem bloktilskuddet for ”et gyldent bur”. En ting er, at bloktilskuddet kan virke som en sovepude, der står i vejen for nødvendige reformer for at få en selv bærende **økonomi**. Men de mange indtægter, der ligesom gratis strømmer ind i landskassen, kan også virke skævvridende. Pengene gør det muligt for den offentlige sektor at vokse sig meget stor og udkonkurrere andre sektorer - det sker ved at det offentlige giver høj løn og tiltrækker arbejdskraft fra andre dele af **økonomien**. Det høje løn- og prisniveau går ud over konkurrenceevnen. Det er den såkaldte hollandske syge, som nogle mener, at Færøerne og Grønland kan få af bloktilskuddet.

For at mindske afhængigheden af bloktilskuddet aftalte grønlænderne i Selvstyreløven, at de selv skal finansiere hvert nyt område, de overtager fra Danmark. Før Selvstyreløven fulgte der ellers en pose penge med. Det færøske ”løsrivelseslandsstyre” valgte af samme **årsag** ligefrem at fastfryse bloktilskuddet i en **årrække**, så at det ikke blev pristalsreguleret efter inflation, ligesom beløbet flere gange er blevet beskåret. På den måde er bloktilskuddet gradvist kommet til at fylde mindre i en voksende færøsk **økonomi**.

Grønland og Færøerne i Folketinget

Siden 1953 har to af Folketingets 179 medlemmer været valgt i Grønland - og på Færøerne siden 1851. Disse fire såkaldte nordatlantiske mandater kan have indflydelse på dansk poli-

Figur 1: Valgdeltagelse til Inatsisartut, Lagtinget og Folketinget 2007-2022.
Procent

Kilder: valg.gl, valurslit.fo, kvf.fo og Danmarks Statistik

tik, bl.a. som tungen på vægtskålen i forhold til hvem der bliver statsminister (eksempelvis i 1998). Nogle mener, at det er forkert, at de kan påvirke politik i Danmark, når nu Danmark

Nogle af de nordatlantiske mandater har været markante i danske medier. Men de repræsenterer ikke som sådan regeringerne i deres hjemlande. Tværtimod kan de have modstridende interesser.

ikke har medlemmer i Inatsisartut og Lagtinget. Andre mener, at det er naturligt med repræsentanter fra Grønland og Færøerne i det danske parlament, bl.a. fordi der fortsat er sagsområder, der bliver styret fra Danmark.

Typisk er de mest optaget af spørgsmål med relevans for Færøerne og Grønland. Men mange sagsområder er efterhånden overtaget (flere af Færøerne end af Grønland), og bliver derved ikke styret fra Danmark.

Nogle af de nordatlantiske mandater har været markante i danske medier. Men de repræsenterer ikke som sådan regeringerne i deres hjemlande. Tværtimod kan de have modstridende interesser. Et eksempel er hvordan færøske folketingsmedlemmer i 2023 skaffede 57,5 mio. til projekter på Færøerne på den danske finanslov, samtidig med at det færøske landsstyre havde sænket bloktilskuddet fra Danmark med 25 mio. kr. for at blive mere uafhængig af dansk støtte. Kritikere på Færøerne mener, at "julemændene i Folketinget" på udemokratisk vis underløber regeringen på Færøerne – men de er jo lige så demokratisk valgt som medlemmerne af det færøske parlament

(omend vælgerne ikke er særligt interesserede i Folketingsvalg, hvor valgdeltagelsen plejer at ligge 15-20% under valgdeltagelsen til Inatsis-artut- og Lagtingsvalg). Det kan vise en spænding i selve konstruktionen af rigsfællesskabet.

Rigsfællesskabet fra Danmark af

Uden for Christiansborg er der endnu flere **færinger og grønlændere** - ifølge Danmarks Statistik boede der 1. januar 2025 henholdsvis 10.720 **færinger** og 17.466 grønlændere i Danmark (defineret som personer født i de to

For at styrke tilhørsforholdet til de to lande har Folketinget de seneste år har afsat mange penge til udvikling af undervisningsmateriale om Rigsfællesskabet. Grønland kommer også til at pryde en af de nye 500-kronesedler (...)

lande). Betegnende kaldes København ofte Færøernes næststørste by, og det er bemærkelsesværdigt, at det var her både Grønlands og Færøernes (samt Islands) nationalbevægelse fik luft under vingerne. Mange færinger og grønlændere har studeret eller boet i Danmark. Ofte har de danske kærester eller **ægtefæller**. Der er derfor gamle bånd mellem landene. Tilhængere af Rigsfællesskabet i Danmark nævner ofte disse historiske, kulturelle og menneskelige bånd som argument for at bevare rigsfællesskabet. Men i Grønland og på Færøerne ser man båndene mellem mennesker som noget selvfølgeligt, der ville fortsætte efter en eventuel selv-

stændighed, eller endda blive styrket, fordi forholdet siges at blive mere jævnbyrdigt.

Langt de fleste danske politikere udtrykker tilslutning til Rigsfællesskabet. Med undtagelse af visse politikere i Dansk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti taler de om respekt for grønlandske og færøske **ønsker** om selvstændighed, samtidig med at de understreger deres håb om, at Rigsfællesskabet vil blive bevaret. For at styrke tilhørsforholdet til de to lande har Folketinget de seneste år har afsat mange penge til udvikling af undervisningsmateriale om Rigsfællesskabet. Grønland kommer også til at pryde en af de nye 500-kronesedler, der er på vej, nemlig med motiv af Thuleekspeditionen og polarforskeren Arnarunnguaq.

Et andet eksempel er, at man i 2016 besluttede at statslige bygninger i Danmark skulle flage med de to landes flag på den grønlandske og færøske nationaldag, henholdsvis 21. juni og 29. juli. Initiativet fik dog en blanded modtagelse - i Færøernes tilfælde blev der flere steder flaget med forkerte flag, hvor korset var blå med en rød stribe. Mange færinger blev forargede over fejlen, og den såkaldte "flag-gate" fik stor omtale på Færøerne. Men fra grønlandsk side blev det vist taget som en fin gestus, selv om enkelte grønlandske flag blev hejst med "sol"-delen nedad.

Dele af Folketingets hjemmeside bliver nu oversat, ligesom visse redegørelser, og folketingets medlemmer og ansatte skal på kurser for at blive "introduceret til Grønlands og Færøernes historie, kultur, den politiske situation og sprog". Det er sket efter, at den grønlandske MF'er Aki-Mathilda Høegh-Dam i 2023 valgte at tale grønlandsk i Folketinget for at få sproget anerkendt.

Der bliver nu holdt nu to rigsmøder årligt (med deltagelse af de tre landes regeringsledere), og man har som nævnt besluttet at lade Naalakkersuisut vælge kongerigets arktiske ambassadør, efter mangeårigt pres. I 2022 aftalte den danske og den grønlandske

Fra dansk side siges, at man vil udvikle, og ikke afvikle Rigsfællesskabet, i tanken om at de tre lande står stærkere sammen.

regering, at der skal laves en udredning om “Spiralsagen”, og også en historisk udredning for at “afdække og forstå historien, erkende konsekvenserne af de beslutninger, som der blev truffet, og de handlinger, som blev gennemført, for derigennem at skabe forudsætninger for forsoning med fortiden”.

Fra dansk side siges, at man vil udvikle, og ikke afvikle rigsfællesskabet, i tanken om at de tre lande står stærkere sammen. Også 70% af danskerne ønsker ifølge meningsmålinger at Rigsfællesskabet skal fortsætte, evt. med øget selvstændighed for Grønland. Men hvis landet vælger at træde ud af Rigsfællesskabet, mener flertallet også, at penge ikke bør følge med – her svarer ligeledes omkring 70%, at pengeoverførsler til Grønland skal stoppe. Den danske regering har afvist at tage stilling til spørgsmålet, før det bliver aktuelt. Til den tid vil man måske argumentere for en fortsat økonomisk støtte for at sone for fortiden som kolonimagt, eller for at bidrage til international sikkerhed – men det kan blive en udfordring at overbevise danske vælgere.

Selvstændighed - Grønland

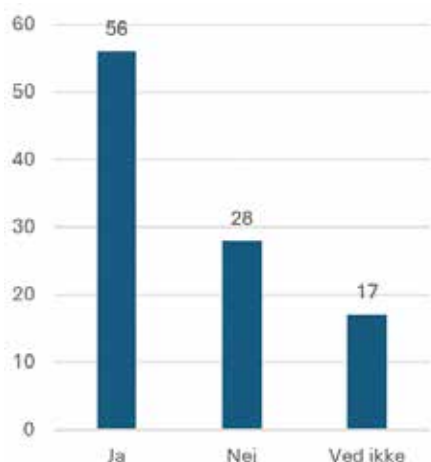
Med den amerikanske præsident Trumps fornyede ønsker om at overtage Grønland er der kommet pres på relationen mellem Grønland og Danmark. Men allerede før var der grønlandsk utilfredshed med Rigsfællesskabet, som det er nu. I modsætning til det mere delte Færøerne har meningsmålinger i årevis vist et klart flertal for selvstændighed. En række siger de seneste år har understreget opfattelsen af ulighed i forholdet til Danmark, af at man er blevet behandlet dårligt før og nu, og uden at Danmark anerkender det – den hurtige modernisering, tvangsflytninger, fødestedskriteriet, juridisk faderløse, “eksperimentbørnene”, spiralsagen, racisme mod grønlændere i Danmark, psykologiske tests af forældre ifm. tvangsfjernelse af grønlandske børn i Danmark, sagen om udnævnelse af arktisk ambassadør, udvinding af kryolit o.a. Mange har en opfattelse af at

Flere af de ældre, der kæmpede for selvstændighed i 1970’erne, ser mere pragmatisk på det nu, mens mange unge er utålmodige.

Danmark nødt vil indse sin rolle som kolonimagt og stå ved, at Grønland har været en fordel for Danmark politisk og økonomisk.

Men der er uenighed i Grønland om hvilken vej frem er den rigtige. Flere af de ældre, der kæmpede for selvstændighed i 1970’erne, ser mere pragmatisk på det nu, mens mange unge er utålmodige. De mere tilbageholdende tror på yderligere selvbestemmelse, uden at man nødvendigvis træder ud af Rigsfællesskabet. Nogle mener, at interessen for selvstændighed fjerner

Figur 2: Hvis der i dag blev holdt en folkeafstemning om Grønlands selvstændighed, ville du stemme ja eller nej til at Grønland bliver en selvstændig stat? Procent

N=497

Kilde: Verian for Berlingske og Sermitiaq. Undersøgelsen er gennemført 22.-26. januar 2025 og er baseret på webinterview med 497 repræsentativt udvalgte borgere i Grønland på 18 år og derover

fokus fra andre, mere presserende emner - kræfterne kunne hellere bruges på f.eks. det sociale område eller folkeskolen. Og der er en fare for, at den store opmærksomhed på dårligdommene ved kolonialismen fritager grønlandske politikere fra ansvar. En anden type kritik går på, at det aldrig kan blive muligt for Grønland at blive helt selvstændigt **på grund af den geostrategiske beliggenhed, den lille befolkning o.l.** I stedet bør man udvikle Rigsfællesskabet indefra, med mere ligeværd.

Fortalere for snarlig selvstændighed fremhæver den følelse af frihed og stolthed, som selvbestemmelsen ville medføre. Grønlandere ville kunne repræsentere sig selv i internatio-

nale organisationer. Selvstændigheden ville også føre til mere ansvarlighed og nye økonomiske muligheder, og man kunne gå fra den postkoloniale tilstand og udfolde det potentiale, som Rigsfællesskabet holder nede.

De grønlandske partier er alle enige om, at målet er grønlandsk selvstændighed. Men de er uenige om tidshorisonten. Nogle taler om en ny

De grønlandske partier er alle enige om, at målet er grønlandsk selvstændighed. Men de er uenige om tidshorisonten.

version af Rigsfællesskabet, og vil først selvstændighed, når de økonomiske forudsætninger er på plads. Hvorimod andre hurtigst muligt vil lave udkast til en aftale, så der kan være folkeafstemning.

For mange grønlandske vælgere er det afgørende, at levestandarden bevares - selvstændigheden må ikke koste på velfærden. Derfor tænkes Danmark at fortsætte med at yde økonomisk støtte til et selvstændigt Grønland. Det er også en torn i øjet, at bloktilskuddet ifølge Selvstyrelsen skal sænkes, hvis man begynder at tjene penge på råstoffer (hvis Grønland tjener mere end 75 millioner kroner i et år, skal bloktilskuddet reduceres med halvdelen af de indtægter, der ligger over). Det er en af grundenene til partierne taler om at genåbne Selvstyrelsen.

Ifølge Selvstyrelsen er det det grønlandske folk, der træffer beslutning om selvstændighed. Efter forhandlinger med Danmark og en folkeafstemning (samt godkendelse fra Folketinget) kan Grønland blive selvstændigt. Arbejdet er allerede i gang - Inatsisartut har vedtaget at nedsætte en kommission for at

Figur 3: Hvilken af nedenstående passer bedst på din holdning til forudsætningen for Grønlands selvstændighed?

N=497

Kilde: Verian for Berlinske og Sermitsiaq. Undersøgelsen er gennemført 22.-26. januar 2025 og er baseret på webinterview med 497 repræsentativt udvalgte borgere i Grønland på 18 år og derover

undersøge, hvordan § 21 i selvstyreloven skal aktiveres, og lave en redegørelse om det videre arbejde. Et udkast til forfatning kom for et par år siden.

Selvstændighed - Færøerne

På Færøerne har man været splittet i holdningen i synet på selvstændighed siden begyndelsen af færøsk partipolitik. Ifølge en meningsmåling fra 2024 ville 44% stemme imod, hvis der blev afholdt en folkeafstemning om selvstændighed, mens 36% ville stemme for (en femtedel var uafklarede). Men når det derimod kommer til hvorvidt Færøerne bør stræbe imod selvstændighed, blev tallene interessant nok vendt på hovedet – her var 45% enige, og 39% uenige.

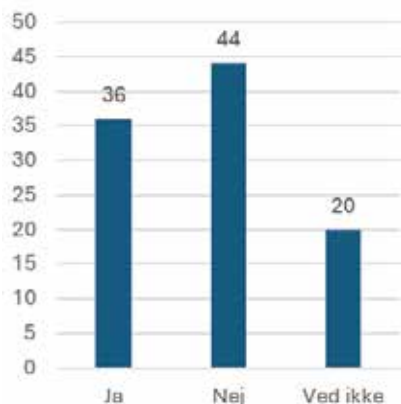
Færøske partier har historisk haft forskellige holdninger. Tilhængerne af Rigsfællesskabet fremhæver ofte den økonomiske tryghed

og stabilitet, som Rigsfællesskabet garanterer. De mener, at det er muligt at udvikle og forbedre Rigsfællesskabet uden ligefrem at tage springet og blive en selvstændig stat – som lagmanden Atli Dam udtrykte det, er hjemmestyreordningen som en harmonika, der kan trækkes lige så langt ud, som man har lyst til, og som man kan putte, hvad man har

For mange grønlandske vælgere er det afgørende, at levestandarden bevares - selvstændigheden må ikke koste på velfærden.

lyst til, i. De løsrivelsessindede færinger mener derimod, at ”det såkaldte Rigsfællesskab” står i vejen for udvikling. De fremhæver, at det er en selvfølge, at Færøerne nu sty-

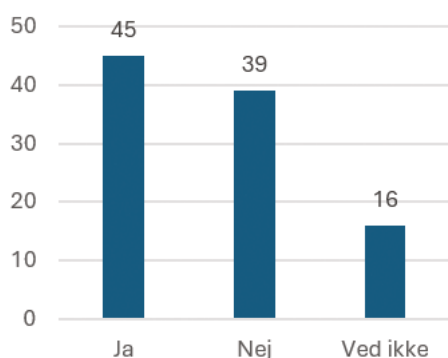
Figur 4: Hvis Færøerne afholdt en folkeafstemning om at etablere en selvstændig stat, ville du stemme for? Procent

N=678 (data indsamlet i maj 2024)

Kilde: Lóður for Fróðskaparsetur Føroya í Heini í Skorini: "The Faroe Islands and International Relations: Mapping Public in the Faroe Islands on Security and Foreign", Fróðskaparsetur Føroya, september 2024

Figur 5: Synes du at Færøerne bør stræbe efter at blive en selvstændig stat? Procent

N=678 (data indsamlet i maj 2024)

Kilde: Lóður for Fróðskaparsetur Føroya í Heini í Skorini: "The Faroe Islands and International Relations: Mapping Public in the Faroe Islands on Security and Foreign", Fróðskaparsetur Føroya, september 2024

rer på så mange områder – men at denne udvikling i mange tilfælde har mødt politisk modstand og blev kaldt urealistisk. På samme måde også med løsrivelsen: nogle mennesker er måske tilbageholdende nu, men kun indtil de også har det skridt bag sig. Tilhængere af selvstændighed mener, at statsretlig frihed er forudsætning for økonomisk frihed, og ikke omvendt.

Men i virkeligheden har spørgsmålet om selvstændighed ikke fyldt særligt meget i en årrække. Med fastfrysning/sænkning af bloktilskuddet og overtagelsen af stadigt flere sagsområder har Færøerne skridt for skridt gjort sig mindre afhængig af Danmark.

Indtil Grønland med et brag har sat dagsordenen! Og nu er samtlige **færøske partier enige om, at tiden er kommet til ændringer**. Særligt vil man styre sine egne udenrigsforhold, ligesom man ønsker, at sportsudøvere konkurrerer internationalt under det færøske flag. På selvstændighedsfløjen insisteres på, at man skal have skødet på Færøerne. Bortset fra ønsker om bedre handelsaftaler tales der ikke tales **særlig meget om økonomi**.

Det er en bemærkelsesværdig forskel i forhold til for 25 år siden, da færingerne vitterligt var i København for at forhandle om løsrivelse, og måtte opgive, da den danske regering kun ville gå med til en overgangsordning med fire års bloktilskud. Nu fylder bloktilskuddet ikke så meget - dog understreger samhörighedsfolk den økonomiske tryk ved at blive i rigsfællesskabet, bare med flere beføjelser. Men præcist hvilket resultatet man arbejder frem imod, er endnu uvist. Bevidst taler man lidt uklart, for nemmere at komme til enighed.

Lagmand Aksel Johannesen ønsker at et enigt udspil fra partierne skal ligge klart at præsentere for danskerne til rigsmødet på Fær-

øerne i juni. Der bliver ikke nødvendigvis en folkeafstemning om sagen, hvis man kan blive enig.

Fremtiden?

Forskeren Ulrik Pram Gad [fra DIIS] har sammenlignet Rigsfællesskabet med EU – en umage sammenslutning af europæiske lande, der hele tiden knytter sig nærmere hinanden, udtrykt som at “cyklen må fortsætte fremad, ellers vælter den”. Rigsfællesskabet, derimod, er ”en cykel i bakgear” – det kan kun fortsætte, så længe det er under afvikling.

Hvor meget kan det afvikles, før det er væk? Bliver det en en slags føderation med delstater og fælles regering og statsoverhoved – men mange mener, at Rigsfællesskabet allerede er en slags føderation. Man har også nævnt commonwealth som en mulighed. Her er selvstændige stater samlet under et fælles kongehus. Eller måske Grønland, Danmark og Færøerne bliver tre helt forskellige stater, uden andre

Det er en bemærkelsesværdig forskel i forhold til for 25 år siden, da færingerne vitterligt var i København for at forhandle om løsrivelse, og måtte opgave, da den danske regering kun ville gå med til en overgangsordningen med fire års bloktilskud

bånd end de historiske. Men den model, de fleste grønlandske politikere nævner, er free association. Det er en aftale mellem to selvstændige stater (typisk en tidligere koloni og en kolonimagt), hvor man aftaler et samarbejde, f.eks. om økonomi eller militær.

Eller også fortsætter Rigsfællesskabet bare sin harmonikastil, lidt længere strakt ud. Det vil vise sig. Det bliver ikke kedeligt.

Tidslinje, nogle årstal

Færøerne og Danmark

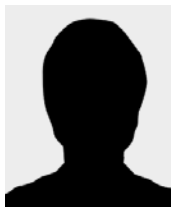
1035 Færøerne norsk skatland	2000 Folkeafstemning om en plan for selvstændighed annonceres, men aflyses
1380 Færøerne del af Danmark-Norge	2002 Færøerne åbner repræsentation i London
1720 Færø amt	2005 Overtagelsesloven, Fuldmagstsloven
1814 Freden i Kiel, hvor Danmark mistede Norge men beholdt Island, Grønland og Færøerne	2007 Færøerne åbner repræsentation i Reykjavik
1816 Færøerne dansk amt. Lagtinget nedlægges	2007 NATO-station nedlagt
1849 Færøerne får kongevalgt repræsentant i Rigsdagen	2009 Krav om havområde omkring Færøerne indsendt af Kongeriget Danmark til FN
1852 Lagtinget genrejst (rådgivende)	2010 Udkast til færøsk forfatning fremsat, men ikke færdigbehandlet
1856 Handelsmonopol afskaffet	2013 "Makrelstriden"
1880 Færøsk nationalbevægelse i København	2015 Færøerne åbner repræsentation i Moskva
1906 De første færøske partier stiftet	2018 Arbejdet med forfatning går i stå
1940 Færøerne besat af Storbritannien	2019 Færøerne åbner repræsentation i Beijing
1946 Afstemning selvstændighed (flertal for)	2021 Færøerne åbner repræsentation i Tel Aviv
1946 Lagtinget opløst, nyvalget udskrevet	2022 Aftale om opsætning af radar
1948 Færøerne hjemmestyre	2024 Færøerne åbner repræsentation i Washington
1958 NATO-station oprettet	2024 Aftale om §6-nævn om Færøernes mulighed for WTO-medlemskab
1974 Et enigt lagting beslutter at ikke træde ind i EF	
1992 Undergrunden overtaget	
1992 Økonomisk krise på Færøerne, sat under dansk administration	
1998 Færøerne åbner repræsentation i Bruxelles	
1999 Færøsk forfatningskommission nedsat	
1999 Forhandlinger mellem Færøerne og Danmark om selvstændighed	

Grønland og Danmark

1261	Grønland norsk skatland	1985	Grønland træder ud af EF
1721	Hans Egede, kolonisering	1992	Grønland åbner repræsentation i Bruxelles
1814	Freden i Kiel, hvor Danmark mistede Norge men beholdt Island, Grønland og Færøerne	2005	Fuldmagtsordning om udenrigspolitik
1862	Forstanderskaber oprettet	2008	Folkeafstemning om selvstyre
1907	Vækkelser- og nationalbevægelse	2009	Grønland selvstyre
1911	To landsråd oprettet (rådgivende)	2011	Inatsisartut vedtager at sætte gang i forfatningsarbejde
1933	Den Internationale Domstol i Haag giver Danmark medhold i strid med Norge om suveræniteten over Østgrønland	2014	Forsoningskommission nedsat
1941	USA overtager forsvaret af Grønland	2014	Grønland åbner repræsentation i Washington
1950	G-50, modernisering af Grønland	2012	Krav om havområde omkring Færøerne indsendt af Kongeriget
1950	Handelsmonopol afskaffet	2016	natsisartut vedtager nedsættelsen af forfatningskommission
1953	Grundlovsændring, Grønland dansk amt	2018	Grønland åbner repræsentation i Reykjavík
1953	Thulebasen bygges, Thuleboerne tvangsflyttes	2021	Grønland åbner repræsentation i Beijing
1958	Hjemstavnskriterium	2022	Aftale om udredning af "Spiralsagen"
1960	G-60, modernisering af Grønland	2022	Aftale om historisk udredning af forholdet mellem Danmark og Grønland
1964	Fødestedskriterium	2023	Udkast til forfatning præsenteret
1969	Sukaq, det første grønlandske parti stiftet (kortlivet)	2024	Grønlands Udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitiske strategi 2024-2033
1972	Folkeafstemning om EF-medlemskab (Grønland stemte nej)	2024	§21-kommission vedtaget for at undersøge det videre arbejde med selvstændighed
1973	Grønland træder ind i EF sammen med Danmark		
1976	Siumut, Atassut, IA stiftet		
1977	ICC stiftet (international NGO for Arktis' oprindelige folk)		
1979	Grønland hjemmestyre		
1982	Folkeafstemning om udtræden af EF		

Free Association vil kræve svære valg i Grønland og i Danmark

AF MIKKEL UNDERLIN ØSTERGAARD, RASMUS LEANDER NIELSEN
OG ULRIK PRAM GAD

Mikkel Underlin Østergaard: cand.mag. i Arktiske Studier, tidligere sekretær for Inatsisartutts Udenrigs- og Sikkerheds-politiske udvalg, Rasmus Leander Nielsen: lektor, Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet, Ulrik Pram Gad: seniorforsker, Dansk Institut for Internationale Studier.

Denne publikation er oprindeligt en del af Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier på DIIS.

Det forfatningsudkast, som den grønlandske forfatningskommission fremlagde 28. april 2023 nævner ikke eksplicit 'Free Association'. Men i bemærkningerne til §44 åbnes for suverænitetsafgivelse ikke bare til internationale organisationer men også til andre stater, for eksempel inden for rammen af en 'Free Association'. Og §46 beskriver muligheden - men også begrænsninger - for samarbejde om for sikkerheds- og forsvarspolitik.

Det er endnu uklart, hvilken skæbne forfatningsudkastet får; det skal diskuteres på Inatsisartutts efterårssamling 2023. Men forfatningens chance for at slippe igennem en folkeafstemning vil øges betragteligt, hvis det står klart for vælgerne, hvilke aftaler et selvstændigt Grønland kan regne med at få med Danmark eller andre lande. Det kan være aftaler om økonomi, forsvar, grønlanderes rettigheder i

udlandet, eller støtte til velfærdsservice i Grønland. Men før sådanne aftaler kan forhandles må de grønlandske politikere træffe en række svære valg.

Free Association på dagsorden i Grønland siden 1990'erne

Free Association kom på den grønlandske politiske dagsorden i 1990'erne. Officielle grønlandske delegationer besøgte Cook Øerne, som har en Free Association-aftale med New Zealand, for at søge inspiration. Igen da Selvstyrekommisionen i starten af 00'erne undersøgte alternativer til Hjemmestyret, hvor Free Association var højt på ønskesedlen fra grønlandsk side.

Det grønlandske ønske om Free Association mellem Danmark og Grønland blev under selvstyreforhandlingerne bremset af, at en sådan aftale ikke kunne rummes under den danske grundlov. Den danske position var, at Free Association skulle forhandles mellem to selv-

Anbefalinger

- Der er behov for en mere nuanceret debat i Grønland om de juridiske, politiske og økonomiske muligheder og udfordringer baseret på erfaringerne fra den håndfuld lande som har Free Association.
- Folk og politikere i Grønland må gøre op med sig selv, hvad en Free Association-aftale skal indeholde, for at man både kan føle sig som et ligeværdigt selvstændigt folk og samtidig i nødvendigt omfang samarbejde med andre om at løfte de opgaver, befolkningen og omverdenen kræver af en stat.
- Danske politikere kan bidrage til at Grønland opfatter forholdet til Danmark som mere ligeværdigt, ved at indgå konstruktivt i debatten om Free Association og hvilke elementer, der vil være acceptable for Danmark.

stændige stater, så det ville kræve, at Grønland blev selvstændigt.

Siden er en del grønlandske politikere fortsat med at tale og skrive om Free Association - i polemik med danske politikere og som en del af debatten i Inatsisartut og i grønlandske valgkampe. Den røde tråd har været at se Free Association som en måde for Grønland at opnå anerkendelse af Grønland som ligeværdig.

Modstridende formål med Free Association

Udgangspunktet for de grønlandske krav om Free Association er, at Landsrådet i 1953 blev presset til at lade Grønland integrere under den

danske grundlov. Man blev aldrig præsenteret for muligheden for Free Association. Grønlanderne fik påtvunget dansk statsborgerskab uden at blive spurgt. Indtil for nylig har det ikke

Det grønlandske ønske om Free Association mellem Danmark og Grønland blev under selvstyreforhandlingerne bremset af, at en sådan aftale ikke kunne rummes under den danske grundlov.

været eksplicit diskuteret, om Free Association skal betyde, at grønlandere ikke længere skal være danske statsborgere.

I forlængelse heraf har der været modstridende idéer om, hvordan Free Association ville sikre grønlandernes adgang til for eksempel uddannelses- og sundhedsinstitutioner i Danmark. Skulle Free Association sikre dansk statsborgerskab og dermed adgang til de danske institutioner, eller skulle Free Association garantere særlig adgang til for grønlandere som ikke-statsborgere?

Tilsvarende er Free Association i nogle tilfælde blevet italesat som et middel til at reducere den danske stats rolle i leveringen af velfærd og andre ydelser i Grønland. I andre tilfælde er Free Association blevet beskrevet som en måde at sikre netop disse ydelser og i en højere kvalitet.

I nogle udlægninger har Free Association skullet give Grønland retten til at købe og betale for bestemte ydelser fra Danmark. I andre indlæg har formålet med modellen været at sikre strømmen af danske subsidier efter formel selvstændighed.

Free Association som afkoloniseringsmodel

FN's Generalforsamling beskrev i 1960 tre muligheder for afkolonisering:

- Uafhængighed som en uafhængig suveræn stat
- Integration i en anden stat
- Free Association med en anden stat.

Da Grønland i 1953 blev indlemmet under den nye danske grundlov, var Free Association etableret og accepteret idet flere tidligere britiske kolonier havde indgået Free Association-aftaler. Disse lande har siden ophævet aftalerne og er nu uafhængige suveræne stater. Fem tidligere kolonier har i dag Free Association, og de enkelte aftaler er skræddersyet til at matche den tidligere koloni og kolonimagts krav og behov. Også Gibraltar og Puerto Rico, hvis status stadig er koloni-lignende, diskuterer Free Association.

En gennemgående vision er at Free Association vil give Grønland mulighed for at deltage selvstændigt i de internationale forhandlinger og organisationer, der er vigtigst for Grønland: FN, Arktisk Råd, De Olympiske Lege og forskellige forvaltningsorganer for havressourcer bliver ofte nævnt.

Men når det kommer til forsvars- og sikkerhedsområdet, har meldingerne igen været modsatrettede. Nogle har fremhævet sikkerheds- og forsvarspolitik som områder, hvor suverænitet bør deles under Free Association. For andre er hele pointen med at overgå til Free Association at få fuld suverænitet over netop disse følsomme områder. Forfatningsudkastet

Udkast til Forfatningen for Grønland

(Uddrag af Forfatningskommissionens bemærkninger)

Til §44, stk. 2 ...Naalakkersuisut må aldrig afgive beføjelser til en anden stat eller mellemstatslig organisation, uden stadig at have mulighed for at udøve indflydelse på beslutninger, der påvirker Grønland og det grønlandske folk på de områder, hvor beføjelser afgives.

Til §46, stk. 3 Suveræniteten og forsvarret af Grønland skal sikres på en sådan måde, at Grønlands territoriale integritet ikke krænkes, og at samfundets demokrati opretholdes, og borgernes trygge meningsfulde liv kan føres.

Til §46, stk. 4 ... Samarbejde med andre stater og/eller mellemstatslige organisationer på sikkerheds- og forsvarsområdet, må aldrig krænke grønlandske borgere og eventuel delegering af kompetence skal altid kunne trækkes tilbage. Naalakkersuisut skal altid have mulighed for at deltage i afgørelser truffet i relation til forsvaret og sikkerheden af Grønland.

Mulige partnere

En hjørnesteen i FN's udvikling af Free Association som model for afkolonisering er, at en aftale altid beror på konkrete forhandlinger. Der er igen one-size-fits-all-model. Det bliver også tydeligt når man dykker ned i aftalerne for de fem lande, som aktuelt indgår i Free Association. Muligheden for at kunne indgå en aftale er afhængig af, hvor langt de to parter, er villige til at komme hinanden i møde.

indeholder særligt på forsvars- og sikkerhedsområdet ganske klare begrænsninger på, hvordan, hvor meget og under hvilke betingelser suverænitet kan deles eller outsources som led i en Free Association-aftale.

Oprindeligt blev Free Association af grønlandske fortalere beskrevet som en vej til at sikre gode og solidariske forbindelser mellem

En gennemgående vision er at Free Association vil give Grønland mulighed for at deltage selvstændigt i de internationale forhandlinger og organisationer, der er vigtigst for Grønland (...)

Grønland og Danmark. Senest er modellen blevet fremhævet som en mulighed for, at Grønland kan finde andre partnere; USA, Canada, Island og Norge er nævnt.

Men det mest oplagte sted at indlede forhandlinger vil være Danmark. I to årtier har de danske myndigheder imidlertid ikke været villige til at diskutere mulighederne for en Free Association-aftale med Grønland, fordi den er blevet anset for at være for hypotetisk. Tidligere danske statsministre har udelukket, at bloktilskuddet kan fortsætte, hvis Grønland forlader kongeriget.

Den position er blevet mindre konsistent i de senere år, hvor den nuværende danske statsminister har nægtet at kommentere bloktilskuddets fremtid i forhold til både grønlandsk selvstændighed og eventuel Free Association.

Sikkerhedspolitik og sikkerhedsinteresser vil være et værdifuldt aktiv for Grønland ved eventuelle fremtidige forhandlinger. Grøn-

lands geografiske placering og ændringerne i forholdet mellem stormagterne betyder, at USA igen har stor interesse i Grønland. Det samme gælder dermed indirekte for NATO og Danmark. Det er muligt, at Grønland vil foretrække at samarbejde direkte med USA i stedet for indirekte gennem Danmark. Pituffik-basen (tidligere kendt som Thule Air Base) og Grønlands placering midt imellem Rusland og USA gør det sandsynligt, at USA vil have stor interesse i en sådan aftale. Men de Free Association-aftaler, USA har indgået i Stillehavet, og som også primært er motiveret af militære interesser, indeholder vidtgående bestemmelser om amerikansk vetoret og baserettigheder, der formentlig ikke alle kan rummes indenfor de begrænsninger, det grønlandske forfatningsudkast opstiller i sin nuværende form.

Det afgørende næste skridt for Grønland er ikke at få vedtaget sin egen forfatning. Det afgørende er en bred enighed i Grønland. Erfaringen fra andre ø-samfund er, at uden bred

Oprindeligt blev Free Association af grønlandske fortalere beskrevet som en vej til at sikre gode og solidariske forbindelser mellem Grønland og Danmark. Senest er modellen blevet fremhævet som en mulighed for, at Grønland kan finde andre partnere (...)

opbakning kører processen af sporet. Både enighed, om at Grønland er klar til at tage næste skridt, men især om, hvad det er for konkrete aftaler, Grønland ønsker med omverde-

Grønlands vigtigste valg

- Skal en aftale om Free Association give fortsat dansk statsborgerskab til grønlandere, eller skal rettigheder i Danmark sikres på andre måder?
- Er målet at sikre, at det nuværende niveau for danske tilskud og services opretholdes, eller tværtimod at de udfases?
- Hvor meget er et selvstændigt Grønland villig til at afgive kontrol med udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik?

nen bagefter. For aftalerne vil jo bero på forhandling med en eller flere partnere om helt konkrete emner. Endelig er det afgørende, at få klarhed over, om Danmark eller andre er inte-

resserede i at indgå i de aftaler, Grønland ønsker sig. Klare svar kan man kun få, ved at formulere krav og ønsker tydeligt. Og bred

Det er muligt, at Grønland vil foretrække at samarbejde direkte med USA i stedet for indirekte gennem Danmark. (...) Men de Free Association-aftaler, USA har indgået i Stillehavet (...) indeholder vidtgående bestemmelser (...)

opbakning vil gøre det sværere for Danmark at sige nej. Men når alt kommer til alt, har begge parter frihed til at acceptere betingelserne for en 'fri associering' eller lade være.

EU i undervisningen – nyt fra DEO

DEO er ny koordinator for det danske skolenetværk EPAS ved Europa-Parlamentet

Vi har i DEO for nylig vundet et offentligt udbud ved Europa-Parlamentets kontor i Danmark, der betyder, at vi per 1. januar 2025 er nye koordinators for det danske EPAS-netværk. EPAS står for *European Parliament Ambassador School* og er et tilbud målrettet skoler, som gerne vil gøre lidt ekstra ud af EU-undervisningen og øge kendskabet til EU blandt eleverne. Her har vi ansvaret for at støtte de deltagende skoler i deres arbejde med at styrke undervisningen om EU – en opgave, der er helt i tråd med vores eget virke, og som vi har glædet os meget til at tage fat på.

Er du nysgerrig på programmet, så send gerne en mail til amanda@deo.dk.

Book en lokal workshop til faggruppen

I 2025 har du mulighed for at booke DEO til at sætte spot på EU med faggruppen på jeres skole eller gymnasium. Sammen vil vi diskutere, hvordan man åbner EU-stoffet op for eleverne og gør det faglige indhold spændende og engagerende. Derudover vil vi præsentere en hel vifte af øvelser og materialer, der er lige til at bruge i undervisningen. Workshoppen kan tilpasses så den varer 1 – 3 timer og er uden beregning, da vi får støtte fra *Jean Monnet Teacher Training* under Erasmus+.

Interesseret? Skriv til undervisning@deo.dk.

Lav et fedt undervisningsprojekt om EU med støtte fra Erasmus+

Vi vil gerne tippe om, at man hvert år kan søge økonomisk støtte til at implementere aktiviteter om EU i sin undervisning ved EU's store Erasmus+-pulje. Der er flere ansøgningsfrister hvert år, og der kan søges beløb af forskellige størrelser til en bred vifte af aktiviteter. Det er en rigtig fin mulighed for at udvikle et spændende projekt og lave EU-undervisning, der er lidt udover sædvanlige.

DEO bistår gerne med sparring og indgår også gerne i projektpartnerskaber, så skriv gerne til amanda@deo.dk, hvis du har en projektmager i maven og føler dig inspireret.

DEO

UNDERVISNING

Web: Undervisning.deo.dk ♦ Mail: undervisning@deo.dk ♦ Youtube: [DEO Undervisning](https://www.youtube.com/DEOUndervisning)

Hvem står bag? DEO's undervisningsteam består af undervisningschef Amanda Hersbøll og projektmedarbejder Frederik Møller. Derudover trækker vi på et stort netværk af undervisere på alle niveauer, der brænder for EU-stoffet.

Finansieret med tilskud fra Europa-Nævnet og Erasmus+.

Formandskabet for Arktisk Råd stiller Danmark, Grønland og Færøerne over for historisk store udfordringer

AF MARC JACOBSEN

Marc Jacobsen, Forsvarsakademiet, Ph.d. i International Politik og lektor ved Institut for Strategi og Krigsstudier.

Kig øverst på en globus. Her kan du tydeligt se, at Grønland og Rusland er naboer henover Nordpolen. Det glemmer man sommetider, når man kigger på klasseværelsets sædvanlige verdenskort – den såkaldte mercatorprojektion, som forvrænger verdensbilledet.

Med dén geografiske realitet in mente, er det overraskende, at Rusland har fyldt så lidt i de udenrigspolitiske debatter i Inatsisartut (Grønlands parlament), hvor forholdet historisk set næsten kun har handlet om fisk. Det blev der dog ændret på for tre år siden, da Ruslands angreb på Ukraine havde en seismisk effekt i Grønland, hvor Naalakkersuisut (Grønlands Selvstyregovernment) straks tilsluttede sig vestens sanktioner og støttede beslutningen om at sætte Arktisk Råd på pause.

I maj 2025 overtager Danmark, Grønland og Færøerne så det to-årige formandskab for Arktisk Råd. Et formandskab, der går på tur

mellem de otte medlemsstater: Canada, USA, Finland, Island, Rusland, Norge, Kongeriget Danmark og Sverige. I mellemtiden er rådet genstartet på laveste blus, hvilket involverer

(...) overraskende, at Rusland har fyldt så lidt i de udenrigspolitiske debatter i Inatsisartut (Grønlands parlament), hvor forholdet historisk set næsten kun har handlet om fisk. Det blev der dog ændret på for tre år siden, da Ruslands angreb på Ukraine (...)

russisk deltagelse i diverse projekter, som bl.a. beskæftiger sig med miljøudfordringer, som heller ikke respekterer nationale grænser

Udover at dæmme op for miljøkatastrofer med uoverskuelige konsekvenser, så bidrager aktiviteterne også til at holde gang i Arktisk Råd og dermed dæmme op for konkurrerende forestillinger om, hvordan de arktiske forhold

Samtidig står vi over for endnu en betydelig udfordring i form af Donald Trumps USA, der sandsynligvis ikke deler samme arktiske prioriteter som de øvrige medlemsstater.

bør reguleres. I begge tilfælde spiller Rusland en central rolle i og med, at det fylder over halvdelen af Arktis' landareal, og har et gryende arktisk samarbejde med bl.a. Kina, der søger øget indflydelse i regionen.

Med formandskabet har Danmark, Grønland og Færøerne nu et ekstraordinært ansvar for at sikre rådets overlevelse. Samtidig står vi over for endnu en betydelig udfordring i form af Donald Trumps USA, der sandsynligvis ikke deler samme arktiske prioriteter som de øvrige medlemsstater. Det var vi vidner til under hans første regeringsperiode, og – ikke mindst – i løbet af den seneste tid, hvor hans vedholdende interesse i Grønland har nået nye højder.

Der er for tiden nok at skrive om, når det handler om international politik i Arktis, men på disse linjer vil jeg fokusere på Arktisk Råd. Lad os derfor først starte med en smule baggrund om Arktisk Råd og hvordan Danmark, Grønland og Færøerne udgør én fælles delegation. Dernæst kigger vi nærmere på udfordringerne og hvad formandskabet kan gøre for at holde Arktisk Råd i live.

Rigsfællesskabets dynamikker i Arktisk Råd

Arktisk Råd blev oprettet i 1996 med bæredygtig udvikling og miljøbeskyttelse som de altoverskyggende formål. Militære sikkerhedsspørgsmål må man ikke drøfte jævnfør en fodnote i Ottawa Erklæringen, som USA insisterede på.

Udover de førnævnte otte arktiske medlemsstater, spiller de seks organisationer for oprindelige arktiske befolkninger helt centrale roller som permanente deltagere i rådet. Derudover er der i skrivende stund 38 observatører – herunder 13 lande, så som Kina, Schweiz og Japan – der bl.a. peger på klimaforandringerne globale konsekvenser som grunden til, hvorfor de skal sidde med til bords.

Grønland, Danmark og Færøerne udgør sammen kongerigets fælles delegation, hvilket fra tid til anden har skabt kurrer på tråden, når de har skullet blive enige om fælles prioriteter og repræsentationsforhold. Værst stod det til i 2013, da Grønlands daværende landsstyreformand, Aleqa Hammond, boykottede Arktisk Råd-ministtermødet i Kiruna i utilfredshed over nedgraderingen af Grønlands og Færøer-

Arktisk Råd blev oprettet i 1996 med bæredygtig udvikling og miljøbeskyttelse som de altoverskyggende formål. Militære sikkerhedsspørgsmål må man ikke drøfte (...)

nes synlighed. Således var det inden blevet besluttet, at kun det danske flag måtte anvendes, at det fælles navneskilt skulle hedde 'Kingdom of Denmark' – og ikke 'Denmark/Green-

land/Faroe Islands' – mens færøske og grønlandske repræsentanter fik begrænset adgang til vigtige møder.

Det kan måske lyde som petitesser, men for lande som Grønland og Færøerne, der stræber mod øget selvbestemmelse – og ultimativt statsdannelse – så er sådanne symbolske markeringer på den internationale scene ekstra vigtige. Derfor har forhandlinger om de interne repræsentationsforhold fyldt meget de seneste år, selvom Danmark, Grønland og Færøerne på langt de fleste punkter er enige om substansen.

Mens Hammonds boykot havde begrænset effekt, så er rigsfællesskabets repræsentationsforhold nu blevet mere afbalanceret. Således er der indgået aftale om, at Grønland underskriver alle officielle dokumenter på vegne af kongeriget, og taler først på ministermøderne, efterfulgt af Færøerne og til sidst Danmark. Derudover er man efter lang tids tovtrækkeri blevet enige om, at kongerigets arktiske ambassadør skal være af grønlandsk oprindelse og have kontor i både Nuuk og København under formandskabet i 2025-2027. Centralt for denne udvikling er, at Danmark er afhængig af Grønlands geografiske placering og fortsatte medlemskab af Rigsfællesskabet for at kunne kalde sig en arktisk stat. Det faktum er Grønland blevet dygtige til at drage nytte af.

Truslerne i Øst og Vest

Nu hvor der lader til at være nogenlunde ro på hjemmefronten, kan Danmark, Grønland og Færøerne sammen fokusere på udfordringerne i Arktisk Råd. Og det er der behov for. Den mest presserende udfordring findes i øst, hvor det dårlige forhold til Rusland sætter rådet under gevaldigt pres.

Rusland har egentlig grundlæggende interesse i et velfungerende arktisk samarbejde, da

det vil gøre det lettere at profitere af de store olie- og gasforekomster i de arktiske egne, hvor en ny sørute også langsomt åbenbarer sig. Tidligere har det været muligt at isolere samarbejdet i Arktisk Råd fra konflikter syd for polar-cirklen, så som Ruslands angreb på Georgien i

Derudover er man efter lang tids tovtrækkeri blevet enige om, at kongerigets arktiske ambassadør skal være af grønlandsk oprindelse og have kontor i både Nuuk og København under formandskabet i 2025-2027.

2008 og annekteringen af Krim i 2014, men denne form for regional ekseptionalisme er ikke længere gældende.

De nye regionale realiteter har ændret Ruslands tilgang til Kinas arktiske ambitioner. Hvor Moskva tidligere var skeptisk over for at byde Beijing velkommen i Arktis, så er man nu mere åben og opsøgende. Det har vi helt konkret set i markant øget økonomisk samarbejde, et bemærkelsesværdigt kystvagtssamarbejde og i fællesudmeldinger fra Xi Jinping og Vladimir Putin om at "fortsætte det pragmatiske samarbejde i Arktis".

Hvis vi kigger mod vest er der mørke skyer i horisonten, som varsler endnu en udfordring for Arktisk Råd: Donald Trumps USA. Under hans første præsidentperiode oplevede vi, hvordan den daværende udenrigsminister Mike Pompeo talte dunder mod Kina og ikke delte de øvrige medlemsstaters opfattelse af, at klimaforandringerne er menneskeskabte og udgør en eksistentiel trussel. Det resulterede i,

at man i 2019 ikke afsluttede det finske formandskab med en fælles erklæring, hvilket var første gang i Arktisk Råds historie.

Donald Trumps vedholdende interesse i Grønland kan også vise sig at blive en alvorlig udfordring for formandskabet de næste to år. Mens det på den ene side, kan få Danmark og Grønland til at stå tættere sammen, er der også øget risiko for amerikanske forsøg på at skabe splid i rigsfællesskabet via informationskampagner og lignende, som vi ellers er vant til kommer fra øst. Rigsfællesskabet er under et historisk stort krydspres, som forvandler formandskabet fra at være en stor til at være en enorm opgave.

Formandskabets svære balancegang

Norges formandskab i 2023-2025 har formået at balancere forholdene og holde rådet i live ved gradvist at skrue op for aktiviteterne. For at Danmarks, Grønlands og Færøernes formandskab skal blive en succes, så gør man gør klogt i

Hvor Moskva tidligere var skeptisk over for at byde Beijing velkommen i Arktis, så er man nu mere åben og opsøgende.

at fortsætte i samme spor med stødt stigende aktivitet for at sikre, at rådets puls banker videre.

At truslen nu ikke kun kommer fra øst, men også fra vest gør dog balancegangen historisk svær. Én mulighed for at øge aktiviteten er at sætte yderligere fokus på oprindelige folks rettigheder i Arktis, hvilket vil styrke det regionale samarbejde uden at man nødvendigvis

skal gå på kompromis med fordømmelsen af Rusland. Hvis situationen tillader det, kan man forsøge sig med noget så ambitiøst som en bindende aftale om øget beskyttelse af oprindelige folks rettigheder i Arktis, i stil med rådets to

At truslen nu ikke kun kommer fra øst, men også fra vest gør dog balancegangen historisk svær.

eksisterende aftaler om henholdsvis søredning (2011) og beredskab ifm. olieudslip (2013).

Det lyder måske ikke umiddelbart noget som Donald Trump vil have aktier i, men der er stor sandsynlighed for, at Arktisk Råd i det hele taget ikke har hans opmærksomhed, hvilket i sidste ende kan vise sig at være en fordel. Formandskabets mulige ambitionsniveau hænger tæt sammen med, hvordan relationerne til Rusland i øst og USA i vest udvikler sig i den kommende tid, og her er det vigtigt, at Danmark, Grønland og Færøerne står sammen om de fælles udfordringer. Kun på den måde kan vi sikre, at Arktisk Råd består så regionale miljøproblemer og bæredygtig udvikling ikke overskygges af militær rumlen og stormagtskonkurrence.

Grønlands relationer til EU spiller en vigtig og ofte overset rolle

AF RASMUS LEANDER NIELSEN

Rasmus Leander Nielsen, ph.d., lektor ved Afdeling for arktisk samfundsvidenskab & økonomi v/ Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet og centerleder v/ Nasiffik – Center for udenrigs- og sikkerhedspolitik).

*”I Grønland plejer vi at skulle leve med efterdø-
ninger af de store situations- og sindelagsæn-
dringer i den verden, der ligger syd for Kap Farvel.
Her blev det modsat. Denne gang – i 1980’erne –
var det de store samfund mod syd, som skulle høre
om og måtte indrette sig efter de politiske omvæl-
tninger i det lille folk i det store land deroppe mod
nord. Her var det Grønland, som satte en interna-
tional dagsorden.”*

Finn Lynge (1933 – 2014), tidligere grønlandsk politiker, europaparlamentariker og forfatter

Ovenstående citat fra Finn Lynge – der bl.a. var Grønlands første og eneste medlem af Europa-Parlamentet fra 1979-84 - henviser til tiden i første halvdel af 1980’erne, hvor Grønland via en folkeafstemning i 1982 forlod EF (forløberen for EU) i 1985. Det var en særdeles vigtig periode i nyere grønlandsk historie. Ikke bare udenrigspolitisk, men også indenrigspolitisk, fordi EF-modstanden påvirkede det politiske system op igennem 1970’erne, ledte til indførelsen af hjemmestyre og senere selvstyre i 2009. Kimen blev skabt på baggrund af EF-folkeafstemnin-

gen i 1972, der hurtigt startede processen hen imod hjemmestyret i 1979 og dannelsen af flere af de partier (Siumut, IA og Atassut) og organisationer (fx ICC), vi kender i dag. I den offentlige debat fylder forholdet til Danmark, USA og Kina oftest noget mere end EU. Denne artikel vil med udgangspunkt i de to EF-afstemninger i hhv. 1972 og 1982 argumentere for at denne politiske periode er helt central for at forstå den stigende internationale rolle, som Grønland aktuelt spiller i et foranderligt Arktis.

EF-modstanden og den (udenrigs-) politisk vækkelse

Ifølge førnævnte Finn Lynge: *”Det var i 70’erne at folket vågnede, ungdomsrørelser kom på banen, og der blev stadigt større uro omkring de facto-indlemmelsen af Grønland i riget som et amt af en slags – og om daniseringsprocessen i det hele taget”*. Ligeledes ifølge Lynge manglede der dog en speciel begivenhed, som for alvor kunne samle de spirende politiske kræfter og få især de unge grønlændere på banen. Denne trigger-effekt skulle komme d. 2. oktober 1972.

Grønland blev medlem af EF i 1973 - mod folkets vilje - som en del af Kongeriget Danmark. Den 2. oktober 1972 blev folkeafstemninger afholdt på samme dato i både Danmark og Grønland. Færøerne havde på det tidspunkt Hjemmestyre og skulle således ikke stemme. Isoleret set afviste Grønland medlemskab med

(...) de to EF-afstemninger i hhv. 1972 og 1982 (...) denne politiske periode er helt central for at forstå den stigende internationale rolle, som Grønland aktuelt spiller i et foranderligt Arktis

et stort flertal på mere end 70 pct., men på afstemningstidspunktet betød den forfatningsmæssige status som et dansk amt, at de mindre end 10.000 grønlandske nej-stemmer blev puljet sammen med stemmerne i Danmark i det samlede resultat på 63 pct. for medlemskab.

Danmark søgte forinden uden held om EF-medlemskab to gange (1961 og 1967), som den franske præsident de Gaulle nedlagde veto begge gange (primært pga. britisk medlemskab, der ligeledes var en del af den første udvidelsespakke). Inden 1971 var der ikke megen offentlig EF-debat i Danmark og slet ikke i Grønland. I forbindelse med den anden ansøgning i 1967 udtalte det grønlandske Landsråd, at man principielt var positivt stemt, men – indrømmet – ikke vidste meget om EF og europæisk integration. Blot 10 dage inden folkeafstemningen stemte Landsrådet igen, og denne gang var der et klart flertal imod medlemskab på 12 mod 4. I mellemtiden havde Moses Olsen

fra talerstolen i det danske folketing argumenteret for, at Grønland skulle stemme på en anden dato end Danmark, men det blev under-

Grønland blev medlem af EF i 1973 - mod folkets vilje - som en del af Kongeriget Danmark.

kendt fra dansk side af jura-eksperter. Moses Olsen var kendt som en af 'de tre isbjørne' sammen med Jonathan Motzfeld og Lars-Emil Johansen, der alle senere blev toppolitikere i Siumut.

Efter en kort kampagne blev resultatet et rungende 'någga' ('nej') på små 71 pct. I og med, at stemmerne som nævnt blev lagt sammen med de danske stemmer, blev resultatet deraf følgende et ufrivilligt medlemskab af EF for Grønland. Dette skabte selvsagt kritik og satte for alvor skub i den spirende politiske vækkelse. Denne var afgjort kommet før eller siden pga. den yngre generation af politikere, der havde mindre autoritetstro ift. Danmark og større ambitioner på Grønlands vegne, men 1972-afstemningen spillede en afgørende rolle,

(...) 1972-afstemningen spillede en afgørende rolle, da det gav dem en konkret fællesnævner for de politiske strømninger på venstrefløjen

da det gav dem en konkret fællesnævner for de politiske strømninger på venstrefløjen.

1972-afstemningen var et vendepunkt i Grønlands politiske historie. Kort efter blev et kommissionsarbejde iværksat, der mod slutningen af årtiet førte til Hjemmestyreløven, og

i løbet af 1970'erne blev de første bæredygtige partier ligeledes etableret med Siumut og især IA som EF-kritiske og Atassut som både EF- og Rigsfællesskabstilhænger. Inden havde partikonstruktioner som Inuit-partiet haft en kort levetid og begrænset organisering, mens de tre nye partier stadig eksisterer.

Folkeafstemningen i 1972 og etableringen af politiske parter banede desuden vejen for en ny folkeafstemning i 1979 om hjemmestyre, der igen banede vejen for en ny EF-afstemning i 1982. Det første valg til Europa-Parlamentet blev ligeledes afholdt i 1979, hvor Finn Lynge for Siumut blev valgt ind som den første og eneste grønlandske MEP'er.

Grøxit

I foråret 1981 blev det besluttet, at den anden EF-afstemning på blot 10 år skulle afholdes i Grønland. Samme år blev ANISA dannet som et tværpolitisk samarbejde mellem Siumut og IA sammen med fagforbundet SIK og fisker- og

Det var i især i Sydgrønland, at nej'et i 1982 blev sikret, mens fx Nuuk stemte for at forblive i EF. Som det er tilfældet flere andre steder (fx Norge og England), var det således væk fra hovedstaden, at modstanden var størst – i Grønland betegnet Kysten.

fangerorganisationen KNAPK m.fl. med praktisk støtte fra bl.a. Folkebevægelsen mod EF i Danmark. ANISA spillede en afgørende rolle i nej-kampagnen op til afstemningen d. 23.

februar 1982, hvor grønlandske vælgere igen gik til stemmeurnerne. Fisk var kampagnens vigtigste tema.

Økonomisk var et væsentligt argument på ja-fløjen derimod, at Grønland ville miste en væsentlig sum penge ved udmeldelse, da Grønland var den region, der modtog mest i strukturstøtte fra EU's fonde. Det er dog vigtigt at medregne den 'nation-building' ånd, der var skabt i efterdønningerne af 1972-afstemningen, samt hvordan det spiller sammen med opdyrkningen af en udenrigspolitisk identitet. Den indenrigs- og udenrigspolitiske dagsorden blev således hinandens følgesvende og katalysatorer mellem de to EF-folkeafstemninger i Grønland.

Resultatet i 1982 var langt tættere end i 1972 med kun ca. 52 pct. nej-stemmer (stort set det samme resultat som ved Brexit-afstemningen i Storbritannien i 2016, i øvrigt), men stemmeprocenten var i 1982 steget markant fra 58 pct. i 1972 til næsten 75 pct. En del af forklaringen skyldes, at det tvungne EF-medlemskab netop havde skabt en politisk vækkelse i Grønland. En anden årsag til vælgermobilisering var, at der under slutspurten i kampagnen var kommet beviser frem, at bl.a. tyske fisketrawlere havde fisket ulovligt ud over de tildelte kvoter i en årrække. Hvor det i 1972 var et enigt Grønland med undtagelse af kun én valgkreds ud af 18, nemlig Ivittuut med blot 56 personer for EF og 36 imod, var det mere mudret i 1982. Det var i især i Sydgrønland, at nej'et i 1982 blev sikret, mens fx Nuuk stemte for at forblive i EF. Som det er tilfældet flere andre steder (fx Norge og England), var det således væk fra hovedstaden, at modstanden var størst – i Grønland betegnet Kysten.

Den danske statsminister og udenrigsminister var hurtige til at bakke op om afstemnin-

gens resultat og herefter begyndte et langstrakt udmeldelsesforløb fra 1982 til 1985 i tæt samarbejde mellem Danmark og Grønland. Kort tid inde i forløbet blev den første (uformelle) diplomatstilling i hjemmestyret oprettet til Lars Vesterbirk og tæt samarbejde med daværende landsstyreformand Jonathan Motzfeldt, for at varetage de svære forhandlinger samt mange møder i Bruxelles og diverse europæiske hovedstæder. Tre år virkede på daværende tidspunkt som en evighed for Grønland, og undervejs truede man med et 'hårdt exit' uden en rammeaftale, som også var tilfældet under Brexit-forhandlingerne et par årtier senere.

I begyndelsen af forhandlingerne efter 1982-afstemningen var det en tysk diplomat, der testede den grønlandske tålmodighed ved mestendels at tale 'sort' for at forhale processen. Ligeledes var bl.a. Italien senere i forløbet nervøse i forhold til, at selvstændighedsgrupper på Sicilien ville kigge mod Arktis for inspiration, lige som det var tilfældet mht. Korsika for franskmændene. Til sidst lykkedes det at opnå konsensus om en Grønlands-traktat, og Grønland var således det kun andet land, der forlod det europæiske samarbejde, efter Algeriet i 1962 havde forladt det dengang næsten nystartede EF.

OLT-status og oprettelsen af repræsentation i Bruxelles

1985 endeligt forlod EF var det med en såkaldt OLT-status, der står for Oversøiske lande og territorier, i lighed med en række tidligere franske, hollandske og før Brexit også britiske kolonier i Caribien og Stillehavet. Aftalen var fra grønlandsk side primært indgået for at bibeholde told- og afgiftsfrihed for eksport af fiskeprodukter til EF i tilgift for tilfredsstillende

adgangsmuligheder den anden vej ift. til de grønlandske fiskerizoner.

Selve OLT-ordningen havde i en årrække ikke den store betydning for Grønland, da udmeldelses-traktaten anerkendte, at Grønland var en 'special case' i forhold til de andre små ø-samfund i OLT-ordningen. Pga. det store fokus på fiskeri i aftalen – der samtidigt regulerede den økonomiske støtte, som Grønland efterfølgende fortsat modtog årligt fra EF

Da Grønland i februar 1985 endeligt forlod EF var det med en såkaldt OLT-status, der står for Oversøiske lande og territorier (...) Grønland var en 'special case' i forhold til de andre små ø-samfund i OLT-ordningen.

og senere EU – fik man langt flere penge end de andre OLT'ere, og i grove træk det samme beløb, som inden EF-udmeldelsen.

Over et kort tidsinterval havde Grønland således trådt ind på den internationale scene, ud af EF og de udenrigspolitiske ambitioner var kun lige startet. Hjemmestyreloven var ikke særlig præcis i forhold til udenrigspolitiske kompetencer, men var begrænset til særlige erhvervsinteresser, selv om 'udenrigsanliggender' var en vigtig del af processen og selvforståelsen fra 1970'erne og frem. Til trods for forfatningsretlige begrænsninger – jf. Grundlovens §19 og Selvstyrelovens §11 kan udenrigs- og sikkerhedspolitik ikke hjemtages – har *de facto* udviklingen siden bevæget sig betydeligt videre end *de jure*-mulighederne antyder. I

praksis førte Grønland – startende med de to EF-afstemninger som katalysator – i resten af årtusindet en udenrigspolitik, som gik ud over både Grundlovens og hjemmestyreordningens formelle rammer. §16 i sidstnævnte gav desuden mulighed for at udstationere medarbejdere ved danske ambassader.

Denne adgang var ubenyttet indtil efter valget i 1991, hvor den nyvalgte landsstyreformand, Lars-Emil Johansen, ønskede at styrke udenrigstjenesten ved at oprette grønlandske repræsentationer i udlandet. Forhistorien skit-

(...) naturligt at åbne den første grønlandske repræsentation i Bruxelles. Det skete i 1992.

seret ovenfor, erfaringer vedrørende netværksopbygning under EF-udmeldelsen og betydningen af fiskeriekspert, hvor EF var Grønlands største marked, gjorde det naturligt at åbne den første grønlandske repræsentation i Bruxelles. Det skete i 1992. Siden har repræsentationen været et vigtigt omdrejningspunkt for en stor andel af de grønlandske diplomater, der har lært forhandlings- og netværkskompetencer derigennem (siden har Grønland åbnet repræsentationer i Washington DC, Reykjavik og senest Beijing – og en repræsentation i Ottawa forventes åbnet inden dette årtis udgang).

Hvor er forholdet mellem EU og Grønland på vej hen?

Alle tre rigsdele har i dag respektive repræsentationer i Bruxelles, men med tre ganske forskellige tilknytninger til EU. Danmark er medlem med forbehold, mens Grønland har OLT-status og Færøerne har en løsere tilknytning

som tredjeland. I forhold til Færøerne har Grønland i dag en væsentlig større kontaktflade i Bruxelles igennem en række formaliserede aftaler og erklæringer. Hvor det efter udmeldelsen af EF i midten af 1980'erne primært drejede sig om at forhandle og gennemføre fiskeriaftaler, er samarbejdet siden blevet udviklet. Samarbejde med de andre OLT'ere fik ligeledes efter årtusindeskiftet større betydning og Grønlands primære samarbejdsområder med EU er nu delt i tre spor. Ud over fiskeriaftaler fra 1980'erne og frem også siden midten af 2000'erne en partnerskabsaftale vedrørende uddannelse – som beskrevet i den såkaldte kajak-aftale fra 2006 – og senest et mindre tredje ben relateret til grøn energi, herunder potentielt minedrift og hydro-projekter. Dette er til dels et genbesøg af en fælles 2015-erklæring, der fx henviste til øget samarbejde på råstofområdet, der byggede ovenpå 'Letter of Intent between the European Union and Greenland on cooperation in the area of mineral resources' fra 2012. Men ud over en længere konsulentrapport var der indtil for nyligt ikke kommet noget substantielt ud af dette. Med kinesisk og amerikansk interesse for minedrift i primært Sydgrønland, kan en involvering af EU være en fordel for alle parter, men det er stadig for tidligt at vurdere.

Desuden er Europa-Kommissionen jævnligt på besøg ved de såkaldte dialogmøder, der både foregår i Bruxelles og i Grønland. Forryligt åbnede EU-Kommissionen et kontor i Nuuk, hvor der pt. er ansat to diplomater. Også for at opnå bedre PR for de økonomiske midler, som EU hvert år lægger i landskassen, da det er relativt ukendt for mange, hvor vigtigt EU har været – og er – både historisk, økonomisk og diplomatisk.

OLT-landenes samarbejdsorganisation (OCTA) har dog de senere år været udfordret, men har spillet en væsentlig rolle i udviklingen af det grønlandske diplomati. Der er fortsatte problemstillinger i EU-Grønland relationer, som også Finn Lynge som MEP kæmpede med i starten af 1980'erne, vedrørende fx hval- og

Fornyligt åbne EU-Kommis- sionen et kontor i Nuuk, hvor der pt. er ansat to diplomater.

sælfangst. Fremadrettet er der usikkerheder vedrørende den næste såkaldte MFF (EU's 7-årige budget), som kan blive reduceret pga. bl.a. Ukraine-krigen ift. OLT-rammen heri, og en ændring af det såkaldte Grønlandsinstrument kan ligeledes blive en udfordring fremadrettet for Grønlands økonomiske støtte fra EU. Men EU er ikke desto mindre fortsat en af de absolut vigtigste økonomiske arenaer for den grønlandske udenrigspolitik.

Derfor kan det undre, at EU spiller en så lille rolle i mediedækningen og ikke mindst i den udenrigspolitiske strategi, som Grønland

publicerede i foråret 2024. Denne undren har undertegnede udfoldet andetsteds sammen med en kollega fra Nasiffik, Jeppe Strandsbjerg, i Altinget Arktis og i Arctic Yearbook. Med en anden Nasiffik-kollega, Maria Ackrén, har vi i hhv. 2021 og 2024 spurgt et repræsentativt udsnit af den grønlandske befolkning, om de ville stemme ja eller nej, hvis der blev afholdt (en hypotetisk) folkeafstemning om et nyt medlemskab af EU. Hvor 60 pct. svarede nej (40 pct. ja) i 2021, viser tal fra vores surveyundersøgelse publiceret i 2024, at det nu er det stik modsatte resultat, altså 60 pct. for EU-medlemskab.

Man bør ikke lægge for meget i så få meningsmålinger og et nyt EU-medlemskab er ikke noget, der fylder i debatten, men paradokset er, at hvor EF i forlængelse af folkeafstemningen i 1972 var en formativ faktor for udviklingen af et politisk system og ønsker om øget selvstændighed, så spiller EU en vigtig, men ofte lidt overset rolle for Grønlands politiske økonomi og udvikling som udenrigspolitisk aktør over et halvt århundrede.

Herre i eget hus? – et forløb om beliggenhed, afhængighed og identitet i Rigsfællesskabet

AF MORTEN WINTHER BÜLOW

Af Morten Winther Bülow, Lektor og underviser i Samfundsfag, Naturgeografi og innovation på Aarhus Katedralskole.

Rigsfællesskabet mellem Danmark, Grønland og Færøerne er en unik konstruktion med en lang og broget historie. Lige nu er fællesskabet vigtigere end længe – både indenrigs og på den helt store og hårde geopolitiske scene. Det bliver tydeligt, når Trump skriver, at ”For den nationale sikkerheds skyld og for frihed i hele verden følger USA, at ejerskabet og kontrol over Grønland er altafgørende”. Men væsentligheden ligger også i det pres, der kommer indefra. Grønlandske unge søger tilbage og væk fra en kolonial fortid og ind i en anden fremtid i selvstændighed.

Alligevel kom det som en overraskelse, at mine 3.g elever valgte et lidt gammeldags og (troede jeg) ret usexet emne som ”Rigsfællesskabet” på bekostning af tidligere stor-sælgende temaer som ”køn”, ”sundhed” og ”bæredygtighed”. Men som en af dem sagde: ”Jeg stemte nok mest på det (emnet), fordi jeg ikke ved ret meget om det. Det er ikke noget vi har haft om”.

Eleverne i 3gSaB kom altså med en begrænset forforståelse – ofte farvet af romantiserede eller direkte nedgørende neokoloniale forestillinger om de to nordatlantiske lande og deres befolkninger. Dette undervisningsforløb for samfundsfag på B-niveau tager udgangspunkt i at udfordre og nuancere disse forestillinger. Målet var at give eleverne mulighed for at få en dybere indsigt i de historiske, politiske og sociale dynamikker, der former forholdet mellem parterne, men især handlede det om at finde ud af, hvorfor ”ægteskabet” mellem de tre meget forskellige parter i Rigsfællesskabet, stadig holder trods magtfulde bejlere og en ofte smertefuld fælles historie.

Rigsfællesskabet blev en tematisk ramme, der gjorde det muligt at sætte fokus på kulturelle forskelle, som noget der både kan være en styrke og en barriere for løsning af udfordringer, der er præget af ulighed. Forløbet lægger vægt på at konfrontere den risiko for en neokolonial diskurs, der ofte opstår, når forskellene

enten romantiseres eller reduceres til sociale problemer. Eleverne arbejdede med konkrete cases og empirisk materiale for at få en bredere forståelse af de gensidige afhængigheder, der eksisterer i Rigsfællesskabet.

For eksempel kom de fleste grupper selvstændigt frem til, at især Grønland er en afgørende brik i Danmarks geopolitiske position og dermed afgørende for vores politiske handle- rum. Uden Rigsfællesskabet ville Danmark være tæt på ubetydelig i en organisation som NATO, men også i det unilaterale forhold til USA. Desværre betød manglen på opdaterede undervisningsmaterialer og bedagede statistikker – sammen med en overfokusering på Grønlands sociale udfordringer i medierne – at det var vanskeligt for de svageste elever, at få afdækket og præsenteret samarbejdes reelle kompleksitet og gensidighed. De mangler har jeg forsøgt at udbedre i det forløbsforslag, der er beskrevet nedenfor.

Gennem hele forløbet skulle eleverne forholde sig kritisk til de eksisterende diskurser og de blev udfordret bl.a. på besøg i Det Grønlandske Hus og i samtaler med eksperter på Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet.

Et særligt element i forløbet var, at eleverne skulle producere kort ”Explainer-video,” (inspireret af DR-TVs explainers) hvor de præsenterede deres problemforståelse og bud på et ”næste bedste skridt” – altså typisk en politik-anbefaling. Etisk var det lidt en balancegang at sidde i Aarhus og mene en masse om, hvad man burde gøre i Nuuk eller Thorshavn. Men som didaktisk greb virkede det – men kun fordi vi lykkedes med at få arrangeret en afslutning, hvor videoer og posters blev præsenteret for – og evalueret af – et andet samfundsfagshold og deres dygtige underviser.

Forløbsplan

Lektion	Fokus	Materialer	Opgaver
1	Introduktion til Rigsfællesskabet	Grønland midt i verden (Dr.dk 10/1/2025) Spørgsmålet om selvstændighed i Grønland og på Færøerne (Fra Kampen om Arktis, Systime 2022)	Kortlægning af fælles for forståelse om Rigsfællesskabets. Oplæg: forløbsintroduktion Udarbejd skitser til en "Explainer-video".
2	Historisk blik	Historien om Grønland og Danmark (DR1)	
3	Grønlands selvstændighedsønsker	Artikel: Grønland har sin forfatning klar (Zetland 11/1/2025) Case: Deadline om Den arktiske ambassadør	Caseanalyse: Argumenter for og imod grønlandsk selvstændighed. Lav storyboard til "Explainer-video".
4	Sociale og kulturelle forhold	Artikel: "De unge grønlandere" (DRTV)	Besøg i Det Grønlandske Hus med foredrag om sociale og kulturelle forhold. Gruppearbejde: Analyse af livsstrategier og sociale udfordringer i Grønland. Saml materiale til "Explainer-video".
4	Geopolitiske aspekter	Oplæg: USA's og Kinas interesser i Arktis	SWOT-analyse: Grønlands geopolitiske position. Identificer nøglepunkter til "Explainer-video".
6	Klima og ressourcer	Artikel: "Klimaforandringer i Arktis"	Debat: Hvordan kan Danmark og Grønland samarbejde om bæredygtig udvikling? Inkluder argumenter i videoen.
7	Problemformulering og research	Diverse kilder	Gruppearbejde: Udarbejd problemformulering og begynd research til "Explainer-video".
8	Udarbejdelse af produkt	Elevernes egne noter og research	Produktion: Optag og redigér "Explainer-video".
9	Præsentationsøvelse	Klassefeedback	Generalprøve: Præsenter videoen for klassen og få feedback.
10	Præsentation, feedback og forankring	Elevernes produkter	Fremvis "Explainer-video" for en anden klasse. Refleksion, systematisk feedback og diskussion. Afsluttende refleksion med fokus på forankring af læringsudbytte.

Kombinationen af en faglig poster og en explainer-video gav eleverne et materielt afsæt for deres afsluttende præsentationer.

At se eleverne arbejde med Rigsfællesskabet er en proces, der rummer både udfordringer og succesoplevelser. Mange elever finder det vanskeligt at identificere faglige problemstillinger, der går ud over følelser og fordomme. Spørgsmål som ”Er Grønland klar til selvstændighed?” eller ”Hvordan påvirker bloktilskuddet Grønlands økonomi?” åbner dog for faglige samtaler, der langsomt tager form og viser vejen mod dybere indsigt.

Eleverne arbejder aktivt med at kombinere politik, økonomi og sociologi, når de analyserer Grønlands rolle i Rigsfællesskabet. For eksempel diskuterer de økonomiske prioriteringer i Grønland, herunder bloktilskuddets betydning, samtidig med at de overvejer de kulturelle og historiske perspektiver på selvstændighed. Denne kombination af faglige discipliner opfylder et centralt mål i samfundsfag.

Metodisk arbejde er en anden væsentlig del af forløbet. Eleverne bliver udfordret på deres kritiske sans, især når de konfronteres med mangelfuld statistik og ensidige narrativer om Grønland. Diskussioner som ”Kan vi stole på mediernes fremstilling af sociale problemer?” styrker deres kildekritiske evner og opfylder faglige mål om analyse og vurdering af empirisk materiale. Deres evne til at bearbejde komplekse data kommer særligt til udtryk, når de forbereder deres ”Explainer-video.”

Formidling er en nøglekompetence, der trænes gennem hele forløbet. Eleverne lærer at kommunikere deres problemforståelse og løsningsforslag på en måde, der er tilgængelig og engagerende. Dette er tydeligt i deres ”Explainer-video,” hvor de kombinerer visuelle og mundtlige formater til at forklare komplekse

emner. Dette styrker deres evne til at formidle faglige sammenhænge klart og overbevisende. Feedbacken fra den anden samfundsfagsklasse giver desuden en ekstra dimension, hvor eleverne får skærpet deres formidlingsevner og faglige argumentation gennem en reel dialog.

På trods af de faglige udfordringer viser eleverne en imponerende evne til at finde innovative løsninger. Deres forslag spænder fra etablering af fælles uddannelsesprogrammer mellem Danmark og Grønland til nye modeller for økonomisk samarbejde, der balancerer afhængighed og selvstændighed. Denne proces giver dem mulighed for at arbejde med problemløsning på et højt niveau, samtidig med at de reflekterer over kulturelle og geopolitiske forhold.

Faglige mål, der honoreres i forløbet

De faglige mål, der honoreres i undervisningsforløbet om Rigsfællesskabet, inkluderer flere af de centrale mål fra læreplanen for samfundsfag B:

Overordnede mål:

- **Kombinere viden fra fagets discipliner:**

Eleverne anvender og kombinerer viden fra politik, sociologi og økonomi til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger i Rigsfællesskabet og diskutere løsninger herpå.

- **Anvende faglige begreber og teorier:** Eleverne bruger viden, begreber og teorier fra kernestoffet til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemstillinger, herunder Grønlands selvstændighedsønsker og geopolitiske forhold.

Disciplinorienterede mål:

- **Undersøge et politikområde:** Eleverne dokumenterer politikområder som fx Grønlands selvstyre og Danmarks rolle i Arktis, med inddragelse af globale faktorer.
- **Sammenligne og forklare sociale og kulturelle mønstre:** Eleverne analyserer sociale og kulturelle forskelle mellem Danmark og Grønland, herunder udfordringer med integration og selvopfattelse.
- **Undersøge økonomiske prioriteringsproblemer:** Eleverne diskuterer de økonomiske implikationer af Grønlands afhængighed af bloktilskud og muligheder for bæredygtig udvikling.

Metodiske mål:

- **Formulere og undersøge problemstillinger:** Eleverne udarbejder problemstillinger om Rigsfællesskabet, bearbejder kvantitativt og kvalitativt materiale og konkluderer på deres undersøgelser.

- **Kritisk vurdering af materiale:** Eleverne vurderer troværdigheden af kilder som statistik og medier i deres arbejde med emnet.
- **Formidle faglige sammenhænge:** Gennem produktionen af en ”Explainer-video” lærer eleverne at formidle komplekse problemstillinger på en klar og struktureret måde.

Innovative mål:

- **Udvikle løsningsforslag:** Eleverne arbejder med innovative løsninger på aktuelle udfordringer i Rigsfællesskabet, fx nye modeller for samarbejde eller selvstændighed.

Ved forløbets afslutning havde eleverne ikke kun opnået en dybere forståelse af Rigsfællesskabet – de har også trænet deres samfundsfaglige kompetencer i praksis. Fra kritisk kildearbejde til kreativ formidling har de vist, hvordan komplekse problemstillinger kan analyseres og omsættes til policy-forslag, der kan tryktestes i diskussioner med andre elever.

At undervise i samfundsfag i Grønland – hvor er lighederne og forskellene til faget i Danmark

AF MATHIAS HANSEN

Mathias Hansen, underviser i historie og samfundsfag på GUX Aasiaat.

Det nordligste gymnasium i Rigsfællesskabet

I det nordlige Grønland, situeret i bunden af Diskobugten ligger Aasiaat, som tidligere også har været kendt som Egedesminde. Skolen ligger i Aasiaat, men eleverne kommer fra hele Nordgrønland. Vores opland strækker sig 1150 kilometer, fra Kangaatsiaq i syd til Qaanaaq i nord, og derfor bor næsten alle vores cirka 300 elever på et af skolens kollegier rundt om i byen. Gymnasiet har et fokus på de naturfaglige linjer, hvorfor samfundsfag kun udbydes på B-niveau på kultur- og samfundslinjen.

En elevgruppe præget af mangfoldighed på alle parametre

Som sagt så kommer eleverne fra et meget vidt spredt geografisk område, hvilket naturligt også skaber et meget varieret og mangfoldigt elevgrundlag.

Der kommer elever fra mange forskellige egne, lige fra den travle turistby Ilulissat med

over 6000 indbyggere, til små søvnige bygder med ned til under 50 indbyggere. Det betyder også, at det, som eleverne har med i rygsækken fra folkeskolen, kan variere meget, da der selvfølgelig er forskel på skolegangen i en lille bygd, med måske et et-cifret elevantal, og de mere traditionelle byskoler, der minder mere om en dansk folkeskole.

Sprogligt er eleverne meget forskelligt anlagt. Nogle elever har et fint dansk-niveau, som giver dem nogle forudsætninger for at klare sig bedre i undervisningen (hvor største-

Der kommer elever fra mange forskellige egne, lige fra den travle turistby Ilulissat med over 6000 indbyggere, til små søvnige bygder med ned til under 50 indbyggere

delen af deres undervisere er danskere), mens andre elever møder flere udfordringer pga. sproget. I denne sammenhæng er det ikke unormalt for forældre at sende deres børn et år på efterskole i Danmark for at forbedre deres danskfærdigheder og tilvende dem det mere dansk-prægede skolemiljø, som gymnasiet er i Grønland. Det er derfor heller ikke helt usandsynligt, at nogle af jeres egne elever har haft en grønlandsk efterskolekammerat eller to.

Aldersmæssigt kan der også være store forskelle. I Grønland er der nemlig en uddannelsesgaranti, der siger, at du har krav på undervisning i de fag, du ønsker, hvis der er en linje, der tilbyder det. Af den grund er det ikke unormalt at se midaldrende kvinder og mænd, med familie og børn, spredt imellem klasserne sammen med teenagere og unge i starttyverne. Hvis man nu, tror man er ved at have styr på elevgrundlaget i Aasiaat, så har vi også nogle enkelte elever med indvandrebaggrund, typisk

enten fra Filippinerne eller Thailand, for lige at tilføje et ekstra niveau af kompleksitet til klasserummet.

Samfundsfag har udgangspunkt i Grønland.

Undervisningen er selvfølgelig fokuseret på Grønlandske problemstillinger, lige fra forholdet til Rigsfællesskabet og Danmark til samfundsforholdene mellem by og bygd. Et emne, jeg selv bruger meget tid på i min undervisning, er samfundstyperne og overgangen til det senmoderne samfund. Det giver eleverne nogle gode værktøjer til at forstå mange af de sociale problematikker, som er opstået i Grønland på baggrund af moderniseringspolitikken. Sociale problematikker som ofte kan være meget tæt på eleverne og deres egne livserfaringer.

I forlængelse heraf er det også ofte sociologien, som fanger eleverne mest. Her kan mange af eleverne genkende begreber indenfor socia-

lisering og identitet fra deres egen opvækst. Også kriminalitet og strafteori har vækket interesse, nok på grund af det særlige gerningsmandsprincip¹ gældende her i Grønland, hvilket ofte kan resultere i, hvad for mange elever

En stopklods for undervisningen er ofte at komme forbi elevernes tilbageholdenhed i forhold til at indgå i dialog og debat i klassen

føles som, urimeligt milde ”straffe”. Udover det mere oplagte stof at lægge vægt på, har eleverne også helt almindelige interesser, som kan trækkes over i undervisningen. Eleverne er meget interesserede i SoMe og influencer-kultur, da det rammer lige ned i deres ungdomsliv.

¹ I Grønland anvendes gerningsmandsprincippet, hvor man ikke anvender straf som sanktion for en begået forbrydelse. I stedet dømmes man til en foranstaltning, der gives efter en vurdering af psykiske bevæggrunde, samt private og socioøkonomiske forhold hos den dømte. Man inddrager dermed ikke som sådan karakteren og grovheden af den begåede forbrydelse, når sanktionen skal udmåles. (kilde: Grønlandsk sanktionslære - Gerningsmandsprincippet - Lex)

Ligesom man kunne opleve det på et typisk dansk gymnasium, ser jeg også elever, som af og til filmer ”TikTok-danse” og andre trends, som flourerer online.

At få eleverne i tale, er en udfordring.

En stopklods for undervisningen er ofte at komme forbi elevernes tilbageholdenhed i forhold til at indgå i dialog og debat i klassen. Specielt C-holdene kan være svære at få i gang med at snakke, da deres faglige interesse ofte er noget lavere end eleverne på B-holdene. Det er ikke en unik problemstilling indenfor gymnasiet, men en problemstilling, som er specielt karikeret i Grønland, da den gode karakter og eksamen, ikke altid har samme effekt til at få elever ud af deres skal som i Danmark.

Det store opland og lokalitet i Aasiaat åbner dog også op for nogle muligheder for at inddrage det lokale samfund. Ikke bare i Aasiaat men også resten af Diskobugten, f.eks. den lokale politikreds, den lokale byret/kredsret, lokale politikere er alle ofte behjælpelige med at bidrage til undervisningen. Det giver mulighed for, at eleverne kan få indtryk fra det samfund, det er meningen, de skal lære om.

"Intet om os, uden os"- Samfundsfag i Grønland: International politik og Rigs- fællesskabet i undervisningen

AF KRISTOFFER KORNUM

Kristoffer Kornum, underviser i historie og samfundsfag på GUX Nuuk

"Intet om os, uden os". Sådan lyder overskriften på den aktuelle sikkerheds, forsvars- og udenrigspolitiske strategi for 2024-2033 fra Naalakkersuisut¹. Sætningen har været altoverskyggende i den politiske debat - især i disse tider, hvor Donald Trump nok engang spørger i kulissen med gentagelsen af sit forsøg

Vi befinder os i en skelsættende tid, hvor Grønlands fremtid som selvstændig nation diskuteres heftigt både internt og eksternt

på at købe Grønland. Det er en sætning, der giver genklang i grønlandsk politik, men ligeledes er et motto, der rammer plet i forhold til, hvordan vi bør gribe vores undervisning an i

¹ Den grønlandske regering

samfundsfag i den grønlandske gymnasieskole. For i en tid, hvor Grønland ser ind i en fremtid som en mulig selvstændig nation, er det denne tilgang, der former undervisningen. Her lærer eleverne at analysere magtforhold, nationale ambitioner og internationale aktører med Grønland i centrum. Som mine kollegaer misundeligt påpeger: "Det er vist gode tider at være samfundsfaglærer i Grønland."

Fra det lokale til det globale

Vi befinder os i en skelsættende tid, hvor Grønlands fremtid som selvstændig nation diskuteres heftigt både internt og eksternt. Med Grønland som et nyt og aktuelt midtpunkt i både Arktis og i rigsfællesskabet, kan samfundsfagsundervisning breddes ud til nye højder og inkludere spændende facetter. Dette indebærer blandt andet inddragelse af et politisk engageret Nuuk, hvor politikere og andre lokale aktø-

rer i højere grad kan og skal inddrages i undervisningen.

Siden jeg startede på GUX Nuuk i sommeren 2023, har jeg arbejdet på at skabe en undervisning, hvor selvstændighed og autonomi er centrale temaer i de analyser og diskussioner, eleverne beskæftiger sig med – især i forholdet til Rigsfællesskabet og andre arktiske relationer.

Som ny underviser i samfundsfag i den grønlandske gymnasieskole skal man sætte sig ind i nye partinavne, nye centrale politiske figurer, nye parti-konstellationer og andre politiske ambitioner. I bund og grund skulle jeg starte forfra og gøre mig umage for ikke at sætte for mange danske vinkler på undervisningen. Det kan være svært efter mange år på universitetet med analyser af dansk politik, men det er samtidig yderst forfriskende at analysere og undervise politik fra et grønlandsk synspunkt. Det gør kun en klogere på de udfor-

dringer, vi også står overfor i Rigsfællesskabet og i Grønland generelt.

Jeg starter som oftest altid skoleåret på A- og B-niveau med en analyse af magtforholdet i Rigsfællesskabet og en diskussion af muligheden for fremtidig selvstændighed. En forståelse for - og analyse af “utopier”, som nogle danske politikere vil betegne selvstændighed, skaber et fantastisk grundlag for, at eleverne kan indtage deres egen position i undervisningen.

For eksempel diskuterer eleverne, hvordan Grønlands ønske om selvstændighed kan påvirke relationerne til Danmark og resten af verden. Undervisningen rummer aktualitet, når vi kobler diskussionerne til virkelige begivenheder – som for eksempel Donald Trumps tilbud om at købe Grønland eller den øgede opmærksomhed fra stormagter som Kina og Rusland. Det skaber en dynamik i undervisningen, hvor eleverne både analyserer de store lin-

jer og reflekterer over deres egen rolle som borgere i en lille, men strategisk vigtig nation.

Lige nu er der en unik mulighed for at bygge undervisningen op fra det lokale og arbejde os ud mod det globale. Vi har på GUX Nuuk gode muligheder for at skabe en hurtig kontakt til politikere og embedsmænd. Den nærhed gør det muligt at konkretisere internationale temaer som magt og sikkerhedspolitik.

Den tætte kontakt til magtens centrum

Som tidligere nævnt er den store fordel ved at undervise i Grønland, at der kan etableres en tæt kontakt til magtens centrum.

I Nuuk er Inatsisartut² og Naalakkersuisut inden for gaaafstand af gymnasiet. Denne geografiske nærhed betyder, at vi nemt kan ind-

Disse møder gør ikke kun undervisningen mere levende – de viser eleverne, at Grønland har en stemme i verden.

drage aktuelle politiske aktører i undervisningen. For eksempel har vi haft besøg af den grønlandske repræsentant i Beijing, samt den danske repræsentant fra Udenrigsministeriet. Desuden har vi, med tanke på den anspændte sikkerhedspolitiske situation i Arktis, besøgt Arktisk Kommando, og senest deltog mine elever som tilskuere i TV2-debatten ”Kampen om Grønlands fremtid”.

Disse møder gør ikke kun undervisningen mere levende – de viser eleverne, at Grønland har en stemme i verden. Det skaber også en følelse af relevans hos eleverne, når de oplever, hvordan politiske beslutninger træffes, og

hvordan Grønlands interesser varetages i en international kontekst. Vores fornemste rolle som gymnasielærere, mener jeg, er at inspirere eleverne til at tænke over eller tage stilling til en fremtidig karriere. En karriere, der også kan tage udgangspunkt i det grønlandske arbejdsmarked. Især har mine elever fået en indsigt i, hvad det vil sige indholdsmæssigt at arbejde i diplomatiske stillinger rundt omkring i verden. For at modvirke fænomenet ”Brain drain” skal undervisningen også vise, at den grønlandske administration kan være en attraktiv fremtidsmulighed for de kommende studenter.

Translanguaging

På GUX Nuuk går der omkring 500 elever og et personale på ca. 75 personer. Vi er altså på størrelse med et mellemstort gymnasium efter danske standarder. Elevgrundlaget er bredt, og man møder en bred palet af nationaliteter – grønlandsk, dansk, færøsk og filippinsk. Alt i alt kan det ikke komme som en overraskelse, at det sproglige niveau, hvad angår undervisnings-sproget dansk, varierer.

Det skaber en speciel dynamik, hvor forskellige sprog flyver rundt i klasselokalet, som en naturlig del af undervisningen. Som ny underviser på GUX skal man lære at håndtere denne dynamik, og med tiden opdager man mulighederne, især med den rette vejledning af de garvede undervisere, og opbygger en forståelse for, hvad denne flersprogethed kan give af fordele for ens undervisning. Det er dog ikke helt problemfrit, men værktøjerne er heldigvis til rådighed.

Et øget fokus på det fagdidaktiske princip ”translanguaging”, altså en forståelse af, hvordan man som underviser får det optimale udbytte af de forskellige sprog, som tales i klasserummet, er en fast integreret del af vores

² Det grønlandske parlament

pædagogikumuddannelse. Vi forsøger som undervisere at tage udgangspunkt i elevernes læringsmæssige forudsætninger med det formål at øge det faglige engagement - både mundtligt og skriftligt. Brugen af translanguaging skal aktivere et mod hos de elever, der ikke snakker dansk som førstesprog, og det er vigtigt, at vi som nye undervisere i Grønland får redskaberne til at facilitere et klasserum fyldt med forskellige sprog.

Flersprogethed som en udfordring og styrke

Det sproglige fundament for dansk varierer meget fra elev til elev og fra studieretning til studieretning. Vi har i alt syv studieretninger på GUX Nuuk, og det kan være svært at lave udfordringerne på tværs af klasserne generaliserbare. Hver klasse har deres enestående didaktiske udfordringer, og jeg vil derfor kun komme med eksempler fra den samfundsvidenskabelige linje.

I skrivende stund har vi 56 elever på vores samfundsvidenskabelige linje (T-klassen) fordelt på alle tre årgange. Det kan lyde som lidt for danske gymnasielærere, men det er meget

Det skaber en speciel dynamik, hvor forskellige sprog flyver rundt i klasselokalet, som en naturlig del af undervisningen.

normalt, at der sker et frafald fra 1.G til 3.G, så der i gennemsnit er mellem 15-18 elever i de fleste 3.G klasser. Det store frafald fra 1.G til 3.G kan delvist forklares i et sprogligt chok. Mange elever går fra en folkeskole, hvor der hovedsageligt undervises på grønlandsk, til et gymna-

sium, hvor 3/4 af underviserne er danske. For nogle er det et chok, der måske fører til orlov på et års tid for derefter senere at prøve igen.

T-klasserne er ofte delte klasser, hvis man ser på det sproglige parameter. Den ene del taler og skriver dansk på et meget højt niveau

Vi har et slags "mantra" på GUX om, at man udover at være faglærer også skal være sproglærer

(også efter danske gymnasiestandarder), hvor den anden halvdel hovedsageligt har dansk som andetsprog, og derfor kæmper mere med de skriftlige opgaver i faget.

Som underviser kræver det en ekstra pædagogisk og didaktisk indsats at sikre, at eleverne har lige adgang til stoffet. Dette indebærer blandt andet, at vi tilgodeser, at der er en mulighed for (også for dem på C- og B-niveau), at de samfundsfaglige begreber aktivt oversættes som en del af undervisningen. Meget af læringen består i at arbejde med samfundsfag som et sprogfag. Vi har et slags "mantra" på GUX om, at man udover at være faglærer også skal være sproglærer.

I T-klasserne ses en tendens til, at eleverne har et stærkere danskfagligt fundament, hvilket også gør det muligt at arbejde hen mod de specifikke genrekrav og læringsmål i den skriftlige del, som er direkte at sammenligne med de danske læreplaner.

Udfordringen skal dog ikke undervurderes. Kravene på samfundsfag A-niveau er svære for især den ene halvdel af eleverne, hvor sproget giver en yderligere udfordring. Der skal hele tiden indtænkes differentiering i undervisningen grundet de høje faglige krav. Jeg siger tit til

mine A-niveau-elever, at den skriftlige og mundtlige eksamen er en svær eksamen sammenlignet med andre fag, de møder på gymnasiet. For eksempel møder eleverne kendte tekster til deres historie- eller religionseksamen,

Desuden giver forløb om Rigsfællesskabet og Grønlands plads i verden eleverne mulighed for at arbejde med emner, som optager både dem og deres familier.

hvorimod de udelukkende arbejder med ukendte tekster til samfundsfagseksamenen.

I denne proces er det vigtigt, at eleverne med vanskeligheder inden for det danske sprog bruger det grønlandske eller engelske til at afhjælpe definitionsproblemer. Jeg ser også

flere tosprogede elever, som flydende kan navigere mellem dansk og grønlandsk, hvilket giver en fordel for det samlede klasserum, da undervisningen bliver stilladseret af eleverne, når vi for det meste af tiden arbejder med oversættelse af svære fagbegreber. Det skærper altså kravene til både mig som underviser og til eleverne, før de ønskede læringsmål kan opfyldes.

Elevernes interesser - Fra sociologi til international politik

Elevernes interesser varierer naturligvis. Sociologi og emner med en mere menneskelig vinkel scorer ofte højt, især blandt pigerne, mens statistik og kvantitative analyser i Excel kan appellere til flere af drengene. Derudover ser eleverne en stor relevans og nødvendighed i at vide mere om og forstå samfundsøkonomiske mekanismer. En tendens, der muligvis kan genkendes i mange samfundsfagsklasser på tværs af Rigsfællesskabet.

Men for at vende tilbage til det helt store samtaleemne i de grønlandske og danske medier, så er det lige nu international politik og Grønlands mulige selvstændighed, der engagerer eleverne på en helt særlig måde. Eleverne oplever, at der er ”noget på spil” i klassediskussionerne. Nyhedsmediernes og de sociale medier opdateres dagligt med nye inputs til en relevant klassediskussion.

Desuden giver forløb om Rigsfællesskabet og Grønlands plads i verden eleverne mulighed for at arbejde med emner, som optager både dem og deres familier. Emner, der sikkert bliver ivrigt diskuteret ved middagsbordene i disse tider. Alt i alt handler det ikke kun om teori, men også om deres egen fremtid.

Fremtiden føles åben i Grønland, og selvstændighed behandles ikke længere af de fleste politikere som en fjern utopi, men som en reel mulighed

Samtidig har vi som undervisere en vigtig rolle i at sikre, at debatten forbliver faglig og saglig. Eleverne lærer at analysere politikernes retorik og diskurser, og de arbejder med at forstå de strukturelle magtforhold, der præger Grønlands relation til Danmark og resten af verden.

Hvilket også ligger i forlængelse af læreplanens kernestof på A-niveau inden for emnet international politik: *“l) Grønlands statsretlige stilling og handlemuligheder i Rigsfællesskabet og internationalt m) aktører, magt, sikkerhed, konflikt og integration i Nordatlanten, Europa og internationalt g) globalisering og samfundsudvik-*

ling”. På B-niveau har kernestoffet i international politik et mere bredt fokus. Her nævnes rigsfællesskabet for eksempel ikke som et specifikt område: *h) samarbejde, integration og konflikt i det nordatlantiske område samt på europæisk og globalt plan.*

Så med det ovenstående udgangspunkt fra læreplanen sammensætter jeg normalt et forløb i international politik, der starter med stor magtspolitik, og derefter lægges der vægt på Arktisk Råd og rådets mulige rolle i fremtidige diplomatiske dilemmaer i og omkring det arktiske ocean. Herfra tager undervisningen små afstikkere til de mest fremtrædende IGO'er og NGO'er i verden. Den europæiske vinkel med EU som omdrejningspunkt nedprioriteres, da det ikke fremgår som direkte krav, og det ikke (endnu) føles relevant for eleverne at gå i dybden med emnet på grund af EU's manglende indflydelse i Grønland.

Samfunds-fag i en brydningstid

Når jeg ser tilbage på de seneste par år, kan jeg kun give mine kollegaer ret: Lige nu er det gode tider at undervise i samfunds-fag på GUX. Grønland står midt i en brydningstid, især efter Donald Trumps forsøg på at sætte en kile ind mellem landene i Rigsfællesskabet.

Fremtiden føles åben i Grønland, og selvstændighed behandles ikke længere af de fleste politikere som en fjern utopi, men som en reel mulighed. Dette skaber et unikt læringsmiljø, når der undervises i international politik og i rigsfællesskabet, hvor eleverne kan mærke relevansen af det, de lærer.

En af vores opgaver som samfunds-fagsundervisere på GUX er at give eleverne redskaberne til at analysere, forstå og deltage i debatten om Grønlands fremtid. Med mottoet ”Intet om os, uden os” som ledetråd bliver det klart, at

Jeg håber, at de kommende generationer af dimittender fra GUX, som tager til Danmark for at studere på universitetet, vil blive mødt med forståelse og respekt, i stedet for fordomme med baggrund i uvidenhed

vores undervisning skal tage udgangspunkt i Grønland – ikke som en perifer del af rigsfællesskabet, men som et centralt omdrejningspunkt i både lokale og globale politiske beslutninger.

Afslutningsvis vil jeg håbe, at det fornyede fokus på Grønlands fremtidige rolle i Rigsfællesskabet kan skabe en interesse for at udbrede undervisning af den grønlandske historie og de grønlandske samfundsforhold i den danske folkeskole og gymnasieskole.

Jeg håber, at de kommende generationer af dimittender fra GUX, som tager til Danmark for at studere på universitetet, vil blive mødt med forståelse og respekt, i stedet for fordomme med baggrund i uvidenhed. Jeg er optimistisk, og jeg ser allerede en bevægelse imod en større interesse fra gymnasielærere i Danmark, hvor besøg fra danske gymnasier er blevet en fast rutine. Fremtiden for rigsfællesskabet hviler på, at der skabes et ligeværd mellem Grønland og Danmark. Et ligeværd, der blandt andet startes i vores klasselokaler.

At undervise i samfundsfag på Færøerne

AF BILLA SONDUM

Billa Sondum, lærer på Glasir, Thorshavn

Glasir – Færøernes største gymnasium

Glasir i Tórshavn er det største af gymnasierne på Færøerne med omkring 1500 elever. Skolen holder til i en stor, flot glasbygning (tegnet af Bjarke Ingels), hvor man i 2018 samlede gymnasium, handelsskole og teknisk skole. Eleverne kan tage en gymnasial uddannelse eller erhvervsuddannelse, foruden nogle videregående/videre uddannelser, alt i samme bygning.

Vores elever ligner jeres!

De fleste af eleverne kommer nok fra hovedstaden - der er godt 23.000 indbyggere i Tórshavns kommune - men også fra andre bygder, og øer (dog er afstandene ikke længere end, at de kører imellem gymnasiet og deres hjem hver dag). Vores elever er forskellige lige som alle andre mennesker. Men generelt synes jeg, at de unge er meget aktive – mange dyrker idræt på højt niveau, og jeg tror, at de fleste har arbejde ved siden af skolen. Arbejdsløsheden på Færøerne har været meget lav de sidste mange år. Sammenlignet med, hvad jeg husker fra, da jeg

selv var ung, er de unge derfor virkelig flittige med alle de aktiviteter, de har gang i. Tit sidder der en eller flere og strikker i timerne. Nogle er også politisk aktive, f.eks. var der seks unge kvinder, der stillede op for forskellige partier til kommunevalg i 2024. Jeg oplever eleverne som interesserede og positive. Frafaldet er lavt.

Fokus i samfundsfagsundervisningen er præget af Danmark og Norge

De nuværende læreplaner i samfundsfag er senest ændrede i 2015-2016. Læreplanerne ligner meget de danske (med nogle års forsinkelse, f.eks. har vi ikke *“politiske deltagelsesmuligheder, rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene”* under kernestof på C-niveau), men er også inspirerede fra Norge. I øjeblikket er man i gang med revidere læreplanerne, og her skeler man vist endnu mere til Norge. For nuværende er der ikke færøske undervisningsvejledninger, men de er på vej. I 2021 og 2023 kom der lærebøger på færøsk til henholdsvis C- og

B-niveau; det har været rigtig fint med færøsk materiale. Dog bruger vi også fortsat danske bøger, særligt på B- og A-niveau. Men vi tager selvfølgelig udgangspunkt i færøske forhold. Og Færøerne har ligesom Grønland deres egen opgavekommission, der udformer skriftlige eksamensopgaver til A-niveau.

Eleverne er interesseret i det hele, både nært og fjernt – efteråret var præget af det amerikanske præsidentvalg og det færøske kommunevalg (vi har 29 kommuner!), men andre emner er de også med på. Mange af eleverne følger med i nyhederne; radioen kører en stor del af tiden i færøske hjem, ligesom den færøske tv-avis er et must i mange familier.

Statistike mangler, men en let adgang til magthaverne

I undervisningen kan manglen på statistik om færøske forhold godt være en udfordring ind imellem. F.eks. er Færøsk Statistik først før ganske nyligt begyndt at opgøre BNP-vækst i faste priser. Når man kigger i Nordisk Statistiks statistikbank, mangler der ofte tal fra Færøerne; oftere end for Grønland.

En anden udfordring i dagligdagen er et fælles system som eksempelvis Lectio – imens vi venter på det kommende færøskudviklede IT-system til hele uddannelsesområdet, bruger vi 3-4 andre platforme. Det kunne også være fint med færøske fagkonsulenter; det har vi ikke (i modsætning til i Grønland og Danmark). Men de danske fagkonsulenter er altid behjælpelige, hvis man kontakter dem med spørgsmål.

En af de gode ting ved at undervise i samfundsfag på Færøerne er, at der er kort til magthaverne – f.eks. var jeg før jul med en klasse på rundvisning i regeringen, vi var inde hos finansministeren, og fik kaffe og karameller fra lagmanden, der svarede på spørgsmål om bl.a. elevernes kommende aflevering. Virksomheder og andre er også imødekommende overfor besøg og samarbejder.

At være samfundsfagslærer på Glasir er alle tiders.

NYT TIL SAMFUNDSFAG A

Den nye grundbog *Viden om økonomi* gennemgår i 7 elevhenvendte kapitler kernestof, teori og komplekse begreber til økonomi på samfundsfag A.

Bogen har fokus på relevante emner og integrerer solid samfundsfaglig teori med eksempler, der gør stoffet spændende og tilgængeligt for eleverne. Illustrative figurer og tabeller anskueliggør den teori, eleverne præsenteres for. Hvert kapitel indledes med 'mens du læser-spørgsmål', der giver eleverne læsefokus og afsluttes med en liste over kapitlets centrale begreber.

Der er opgaver til alle kapitler, og til sidst i bogen er der forslag til emner til SRP med samfundsfag/økonomi.

Viden om økonomi dækker alle kernestofområderne inden for økonomi på samfundsfag A-niveau på stx og hf.

Bogen er skrevet af Jesper Skov, der underviser i samfundsfag og historie på Rysensteen Gymnasium.

Viden om økonomi er også tilgængelig i fagpakken til samfundsfag.

Find bogen her

Bestyrelsen i FALS

Rasmus Tranegaard Andersen

Formand, Platformsansvarlig,
FALS-repræsentant i Fagligt
Forum (STX), Kursusansvarlig i
samarbejde med Columbus
Aarhus Katedralskole
Rasmus@fals.info

Sebastian Lang-Jensen

Kursusansvarlig
Christianshavns Gymnasium
Sebastian@fals.info

Jakob Sinding Skøtt

Næstformand,
Fondsrepræsentant (Forlaget
Columbus)
Nyborg Gymnasium og HF
jakob@fals.info

Martin Elkjær Thorsager

Kasserer
Brønderslev Gymnasium
martin@fals.info

Jytte A. Jørgensen

Redaktør på Samfundsfagsnyt
Horsens Statsskole
Jytte@fals.info og
samfnyt@fals.info

Mette Lena Hobolth

Kursusansvarlig
Risskov Gymnasium
mh@risskov-gym.dk

Maiken Løsmar

Redaktør på Samfundsfagsnyt
Aarhus Katedralskole
Maiken@fals.info

Thyra Bonde

Kursusansvarlig
N. Zahles Gymnasieskole.

Bestyrelsen for Columbus Fond

Forlaget Columbus er stiftet af FALS, og FALS' bestyrelse udpeger medlemmer af bestyrelsen for Columbus Fond. Fondsbestyrelsen administrerer overskuddet fra forlagets salg af læremidler og uddeler Columbus-prisen samt støtte til faglige og pædagogiske udviklingsprojekter, forfatterrejser m.m. Læs mere på www.forlagetcolumbus.dk/fond.

Niels-Peter Kjølbye

Advokat
Pilestræde 58
1112 København K

Marie-Louise Bach

Nyborg Gymnasium
MI@nyborg-gym.dk

Claus Corneliussen

Helsingør Gymnasium
clc@hels-gym.dk

Vibeke Allerup Petersen

Frederiksborg Gymnasium og
HF
vibeke@fals.info

Janne Bisgaard Wikman

Aarhus Katedralskole
akatjb@akat.dk

Jakob Sinding Skött

Repræsenterer FALS
Nyborg Gymnasium og HF
jakob@fals.info

Jens Korsbæk Jensen

Tidl. KVUC

Lars Bo Kinnerup

Professionshøjskolen Absalon

Christina Pagaard Kürstein

Københavns Professions-
højskole

Øvrige adresser

Forlaget Columbus

Østerbrogade 54 C
2100 København Ø
Tlf. 35 42 00 51
info@forlagetcolumbus.dk
www.forlagetcolumbus.dk

Opgavekommission

Jakob Sinding Skött (formand)

Fagkonsulent

Ditte Nørtoft Nielsen
Ditte.Kirstine.Noertoft.Niel-
sen@stukuvvm.dk

B**POST****PP**

DANMARK

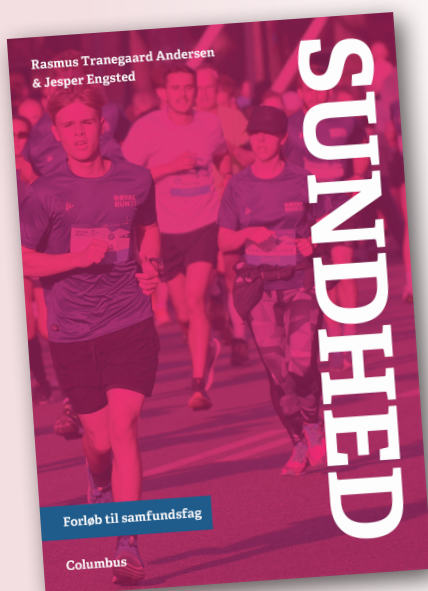
Afsender og returadresse: Samfundsfagsnyt, Jytte A. Jørgensen, Ulfeldtsvej 9, 8700 Horsens.

FORLØB: NY SERIE TIL SAMFUNDSFAG

Sundhed – vi taler meget om det, og vi håber alle, at vi får et langt, lykkeligt og ikke mindst sundt liv. Men hvad handler sundhed egentlig om?

Der er større viden på sundhedsområdet end tidligere, mere debat og flere ressourcer til at håndtere problematikkerne omkring sundhed end nogensinde. Alligevel ser vi en stigende mental mistrivsel, overvægt, kropsfanatisme og ulighed i adgangen til sundhed. Det handler denne bog om.

Sundhed er en bog i serien *Forløb til samfundsfag*. Forløbsbogen behandler et aktuelt samfundsfagligt tema med cases, vigtige faglige begreber og teorier samt relevant empiri.

forlaget © columbus

Tlf. 3542 0051 • www.forlagetcolumbus.dk